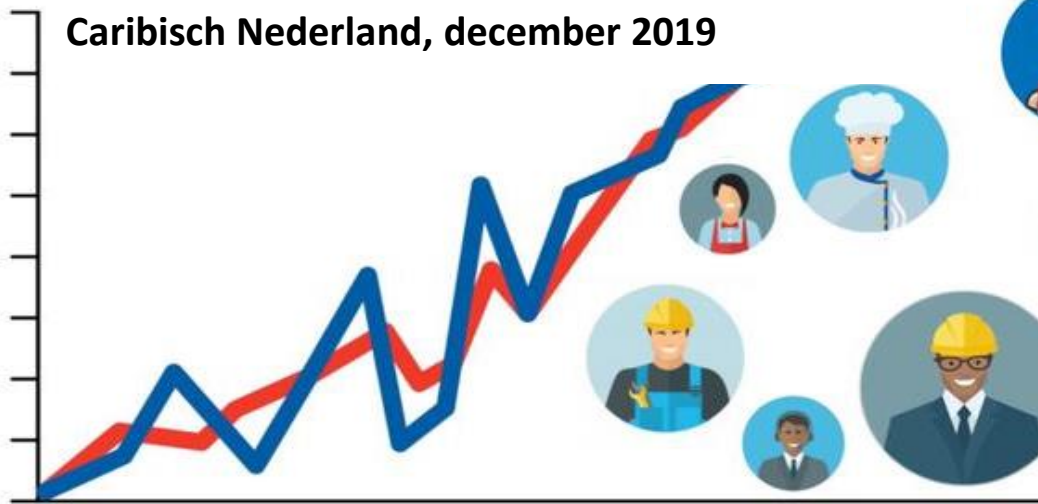
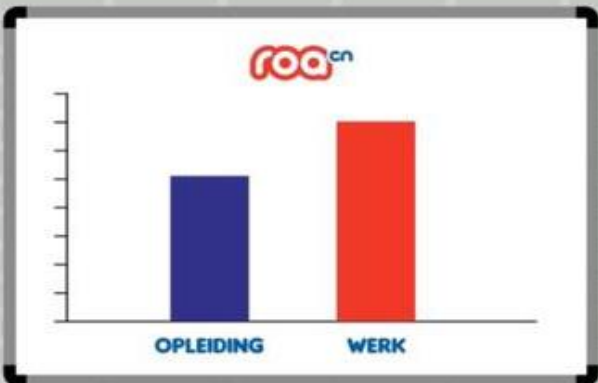

Beroepsonderwijs en arbeidsmarkt Caribisch Nederland, december 2019

**VRAAG/
AANBOD**

Samenvatting

Het document dat u in handen heeft geeft een impressie van actuele ontwikkelingen binnen het onderwijs en op de arbeidsmarkten van de BES-eilanden. Dit in het kader van doelmatigheid en arbeidsmarktrelevantie van beroepsopleidingen op de Caribisch Nederlandse eilanden. Per opleidingsdomein is er voor Bonaire gekeken naar baanperspectieven o.b.v. vacatures en verleende tewerkstellingsvergunningen. Daarnaast zijn er voor diverse sectoren branchemeetings georganiseerd waarbij ketenpartners zijn gehoord. Voor wat betreft Sint Eustatius en Saba is ingegaan op de (beroeps)bevolking van de eilanden en de studentaantallen. Aan de ontwikkelingen binnen de sectoren op Saba en Sint Eustatius, en in het bijzonder de huidige stand van zaken betreffende het CVQ (het geïntroduceerde Engelstalige beroepsonderwijs) en de rol van ROA CN in deze, zal een apart document worden gewijd.

Sinds Bonaire op 10 oktober 2010 een bijzondere gemeente van Nederland werd, is de geregistreerde bevolking van Bonaire met ruim een kwart gegroeid. De verwachting is dat de bevolking van Bonaire blijft groeien. In 2030 wordt een inwonertal van krap 25.000 voorzien. Dit heeft de nodige gevolgen voor de samenleving, economie en arbeidsmarkt. Werkgevers geven aan moeite te hebben met het vinden van personeel. ROA CN constateert dat vooral werkgevers in de bouw, techniek en horeca problemen ervaren met het vervullen van vacatures. Dit blijkt ook uit de vacaturegegevens van het Openbaar Lichaam Bonaire. Het betreft vooral functies op mbo-niveau tot en met niveau 3. Denk hierbij aan metselaars, timmermannen, elektromonteurs, bedieningsmedewerkers of koks. Ook constateert ROA CN dat in deze sectoren momenteel relatief weinig mbo-studenten actief zijn, waardoor het onwaarschijnlijk is dat vraag en aanbod in de nabije toekomst in balans zijn. Er is een structureel tekort aan afgestudeerden ten opzichte van de opnamecapaciteit van de branches. Hierdoor worden er voor deze functies relatief vaak tewerkstellingsvergunningen verleend.

In het schooljaar 2019-2020 telt het mbo op Bonaire in totaal 543 studenten. Hiermee is het aantal middelbaar beroepsonderwijs studenten met 13% toegenomen ten opzichte van vorig schooljaar. De groei komt voornamelijk doordat er een grote lichte studenten is gestart met een niveau 1 opleiding, bij Fundashon Forma. Daarnaast is het aantal BBL studenten t.o.v. voorgaande jaren fors gestegen. Waar er in 2017/2018 nog maar 32 BBL-studenten waren, zijn er in het schooljaar 2019/2020 in totaal 103 studenten die een BBL-traject volgen. Deze trajecten komen deels voort vanuit de vraag van werkgevers. Dit door bijvoorbeeld veranderende wet- en regelgeving of een scholingsbehoefte voor het zittend personeel.

Van de op Bonaire mbo-afgestudeerden tussen 2014 t/m 2017, is 66% na hun studie een dienstverband aangegaan. Opvallend is dat voor alle mbo-niveaus dit percentage ongeveer gelijk is. Dit percentage is lager dan in bijvoorbeeld Europees Nederland waar in dezelfde periode 86% van de afgestudeerden na hun studie een dienstverband is aangegaan. Afgestudeerden op Bonaire gingen vooral werken bij bedrijven actief in de groot-en detailhandel, gevolgd door de overheid, horeca en techniek. Van de afgestudeerden uit 2018 met een dienstverband bedroeg het salaris in 60% van de gevallen minder dan \$1000 bruto per maand. Hierbij valt op dat het verschil tussen het loon van een afgestudeerde op niveau 4 ten opzichte van overige mbo-niveaus gering is. Het is belangrijk bij de interpretatie van deze resultaten, dat op basis van de huidige gegevens niet te achterhalen valt of de afgestudeerden een fulltime of parttimebaan bekleden.

Het mbo-Bonaire bij de SGB heeft stappen gezet binnen het "Studeren in de regio". Momenteel moeten studenten die willen doorstuderen al op een jonge leeftijd het eiland verlaten. Niet alle studenten ronden vervolgens succesvol hun studie af. ROA CN omarmd het idee van studeren in de regio. Zeker gezien dit wederzijdse effecten heeft. Studenten die op Bonaire geen passend onderwijs kunnen vinden, kunnen zo mogelijk eenvoudiger uitwijken naar een van de buureilanden. Anderzijds kan het mbo-Bonaire verder groeien. Voor wat betreft Saba en Sint Eustatius is het wenselijk te inventariseren welke CVQ mogelijkheden er zijn op de andere (nabijgelegen) eilanden die gebruik maken van deze onderwijsvorm.

Inhoudsopgave

1. Trends en ontwikkelingen arbeidsmarkt - Bonaire	5
1.1. (Beroeps)bevolking Bonaire.....	5
1.2. Banen op Bonaire.....	6
1.3. Werkzoekenden en vacatures Bonaire	8
1.4. Tewerkstellingsvergunningen Bonaire	9
1.5. Opleidingsdomein 'Toerisme en recreatie'	11
1.6. Opleidingsdomein 'Horeca en bakkerij'	11
1.7. Opleidingsdomein 'Bouw en infra'	12
1.8. Opleidingsdomein 'Techniek en procesindustrie'.....	14
1.9. Opleidingsdomein 'Informatie en communicatietechnologie'	14
1.10. Opleidingsdomein 'Veiligheid en sport'	15
1.11. Opleidingsdomein 'Zorg en welzijn'	16
1.12. Opleidingsdomein 'Voedsel, natuur en leefomgeving'	16
1.13. Opleidingsdomein 'Economie en administratie'	17
1.14. Opleidingsdomein 'Media en vormgeving'.....	17
2. Mbo-studenten op Bonaire	19
3. Mbo-afgestudeerden Bonaire	21
4. Sint Eustatius.....	24
4.1. Ontwikkelingen (beroeps)bevolking en arbeidsmarkt Sint Eustatius	24
4.2. Vacatures en werkzoekende Sint Eustatius	26
4.3. Ontwikkelingen onderwijs Sint Eustatius	26
5. Saba	28
5.1. Ontwikkelingen onderwijs Saba.....	29
6. Signalen en aanbevelingen	30
6.1. Studeren in de regio.	30
6.2. Erkend Leerbedrijf SBB	30
6.3. Jobcentrum.....	30
7. Samenwerkingsverbanden ROA CN	32
7.1. Branchemeetings	32
7.2. Data-bootcamp	32

Figurenlijst

Figuur 1: Bevolkingsprognose van Bonaire tot 2050.....	5
Figuur 2: Arbeidsdeelname beroepsbevolking Bonaire	6
Figuur 3: Aantal banen op Bonaire..	6
Figuur 4: Banen verdeling op Bonaire naar sector	7
Figuur 5: Gemiddelde jaarlonen op Bonaire in 2018.....	7
Figuur 6: Het aantal aangemelde werkzoekenden bij het Openbaar Lichaam Bonaire.....	8
Figuur 7: Het aantal vacaturemeldingen bij het Openbaar Lichaam Bonaire.	8
Figuur 8: Top verleende tewerkstellingsvergunningen sinds 2016 tot september 2019.....	9
Figuur 9: Tewerkstellingsvergunningen ten opzichte van het opleidingsaanbod bij de SGB.. ..	10
Figuur 10: Tewerkstellingsvergunningen naar opleidingsniveau, waar lokaal een opleiding voor is...	10
Figuur 11: Bedrijfstakingen in de sector toerisme.....	11
Figuur 12: Werkenden in de horeca naar nationaliteit.	12
Figuur 13: Werkzame beroepsbevolking met een technisch beroep naar leeftijd	13
Figuur 14: Werkende in de bouw naar nationaliteit.. ..	13
Figuur 15: Mbo-studenten naar opleidingsdomein.....	19
Figuur 16: Mbo 1 studenten naar opleiding bij Fundashon Forma.. ..	20
Figuur 17: BBL-studenten bij Fundashon Mariadal	20
Figuur 18: Arbeidsmarktpositie van mbo-afgestudeerden Bonaire, binnen jaar van afstuderen	21
Figuur 19: Mbo-afgestudeerden met dienstverband, binnen jaar van afstuderen, naar sector.....	22
Figuur 20: Loonklasse mbo-afgestudeerden op Bonaire.....	22
Figuur 21: Loonklasse mbo-afgestudeerden per opleidingsniveau op Bonaire.	23
Figuur 22: Bevolkingsprognose van Sint Eustatius tot 2050	24
Figuur 23: Arbeidsdeelname beroepsbevolking Sint Eustatius	24
Figuur 24: Onderwijsniveau beroepsbevolking naar bedrijfstaking op Sint Eustatius.....	25
Figuur 25: Bevolkingsprognose van Saba tot 2050.....	28
Figuur 26: Arbeidsdeelname beroepsbevolking Saba	28
Figuur 27: Onderwijsniveau beroepsbevolking naar bedrijfstaking op Saba	29

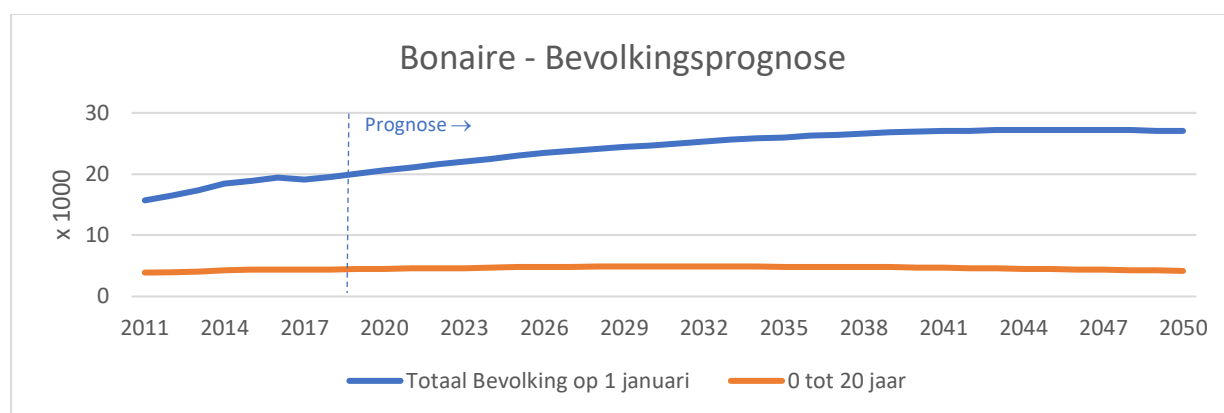
1. Trends en ontwikkelingen arbeidsmarkt - Bonaire

Om een duidelijk beeld te geven van ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van Bonaire zijn bronnen van het CBS, OLB-MOA en de RCN-Unit SZW geraadpleegd. Daarnaast is input gebruikt van de branchemeetings, georganiseerd door ROA CN. Na algemene trends en ontwikkelingen zullen de branches, tevens de opleidingsdomeinen van het mbo, besproken worden.

1.1. (Beroeps)bevolking Bonaire

Sinds Bonaire op 10 oktober 2010 een bijzondere gemeente van Nederland werd, is de geregistreeerde bevolking van Bonaire met ruim een kwart gegroeid. Uit de cijfers van het CBS blijkt dat Bonaire op 1 januari 2019, 20.104 inwoners telt. Op Bonaire is de migratie de belangrijkste component van bevolkingsontwikkeling. Immigranten komen vooral uit Midden- en Zuid-Amerika.

De verwachting is dat de bevolking van Bonaire blijft groeien. In 2030 wordt een inwonertal van krap 25.000 voorzien. Bonaire gaat naar verwachting vergrijzen en zal volgens de prognose in 2050 een aandeel vijftenzestigplussers hebben van 32 procent. Het aantal jongeren blijft daarentegen vrij stabiel (CBS, 2019-A).

Figuur 1: Bevolkingsprognose van Bonaire tot 2050. Bron: CBS

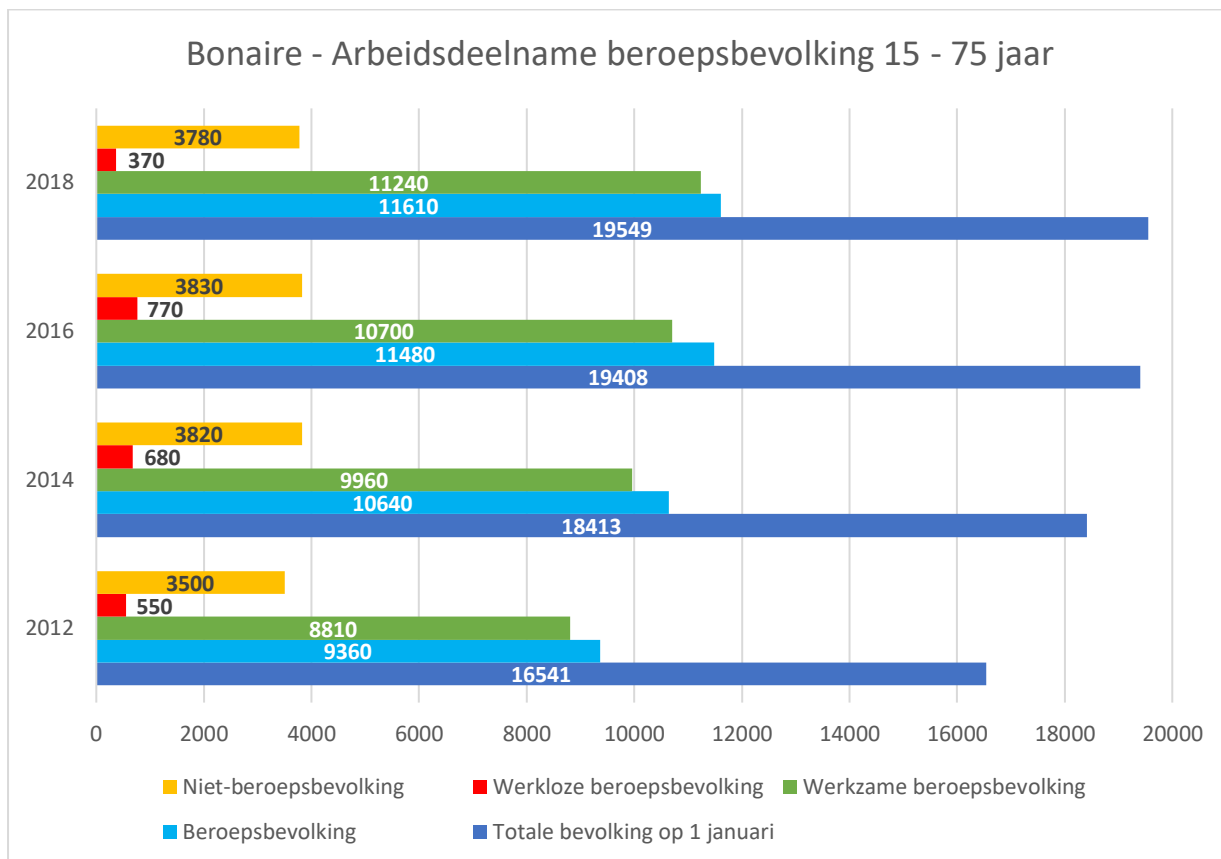
De werkzame beroepsbevolking van Bonaire is de afgelopen zes jaar met ruim een kwart gegroeid. Het aantal werkenden op Bonaire in 2018 was 11.2 duizend. Dat is een stijging van 2.5 duizend werkende t.o.v. 2012 (figuur 2). Bonaire kent een relatief hoge netto arbeidsparticipatie¹ van 70% (CBS, 2019-B). Het werkloosheidscijfer is met 3.2% relatief laag. Een deel van de beroepsbevolking heeft meer dan één baan om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Ruim 80% van de werkenden werkt 35 uur of meer per week.

De lage werkloosheid brengt met zich mee dat werkgevers steeds meer moeite hebben om geschikte arbeidskrachten te vinden. Bovendien voldoen potentiële werknemers niet altijd aan de vereisten die werkgevers stellen en/of beschikken niet over de gewenste competenties. ROA CN constateert dat vooral werkgevers in de bouw en horeca grote uitdagingen hebben met het vervullen van vacatures. Het betreft vooral functies op mbo-niveau tot en met niveau 3. Denk hierbij aan metselaars, timmerman, bedieningsmedewerker of kok.

In 2018 melde het CBS dat een derde van de jongeren van 15 tot 25 jaar op Bonaire geen onderwijs meer volgt, maar werkt. Onduidelijk is hoe veel van deze jongeren heeft voldaan aan de kwalificatieplicht². Jongeren hebben veelal geen startkwalificatie nodig om een baan te vinden. Een goede motivatie en het kunnen werken is in veel gevallen voldoende voor werkgevers als het gaat om beroepen op mbo-niveau 1 en 2. Dit wordt ook duidelijk in de branchemeetings. Het doet vermoeden dat voor sommige werkgevers deze belangen zwaarder wegen dan werkervaring en diploma's.

¹ De netto arbeidsparticipatie is het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de totale bevolking. In 2017 had in Nederland 67 procent van de 15- tot 75-jarigen betaald werk, in de Verenigde Staten 65 procent en in de 28 landen van de Europese Unie was dat gemiddeld 60 procent (CBS, 2019-B).

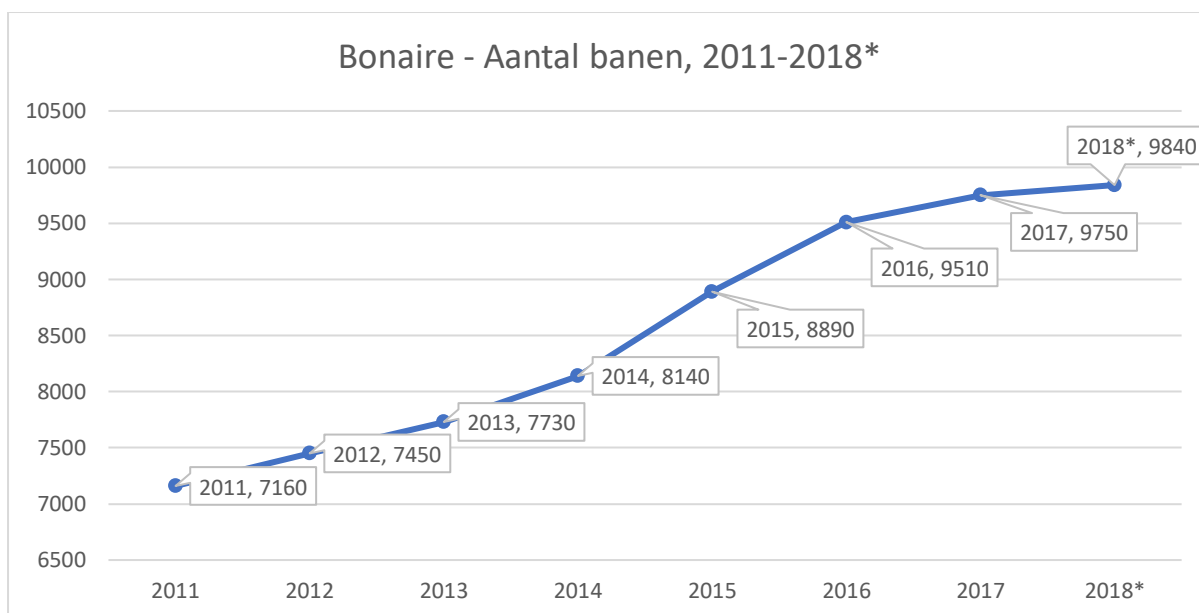
² OCW CG en lokale overheid hebben meer aandacht voor de leerplicht (jeugdbeleid, OLB/MOA 2019).

Figuur 2: Arbeidsdeelname beroepsbevolking Bonaire (15 tot 75 jaar). Bron: CBS

1.2. Banen op Bonaire

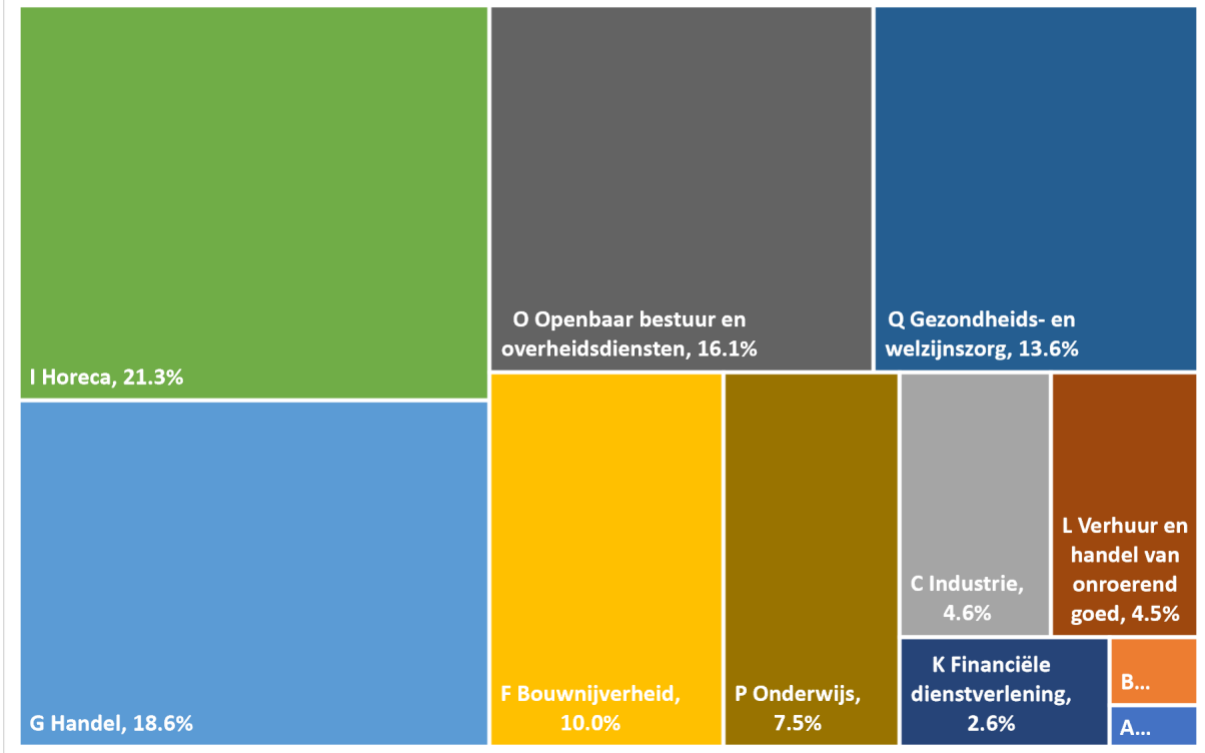
De werkgelegenheid op Bonaire is afgelopen jaar wederom toegenomen. Waar tussen 2014 en 2015 de werkgelegenheid nog toenam met 9%, groeide de werkgelegenheid tussen 2016/2017, en 2017/2018 met respectievelijk 3 en 1%.

Figuur 3: Aantal banen op Bonaire. Bron: CBS. *staat voor voorlopige cijfers.

De horeca, handel (groot-en detailhandel), en overheid zijn samen goed voor 56% van het totaal aantal banen. Het zijn hiermee de sectoren die de meeste werkgelegenheid met zich meebrengen op Bonaire (zie figuur 4).

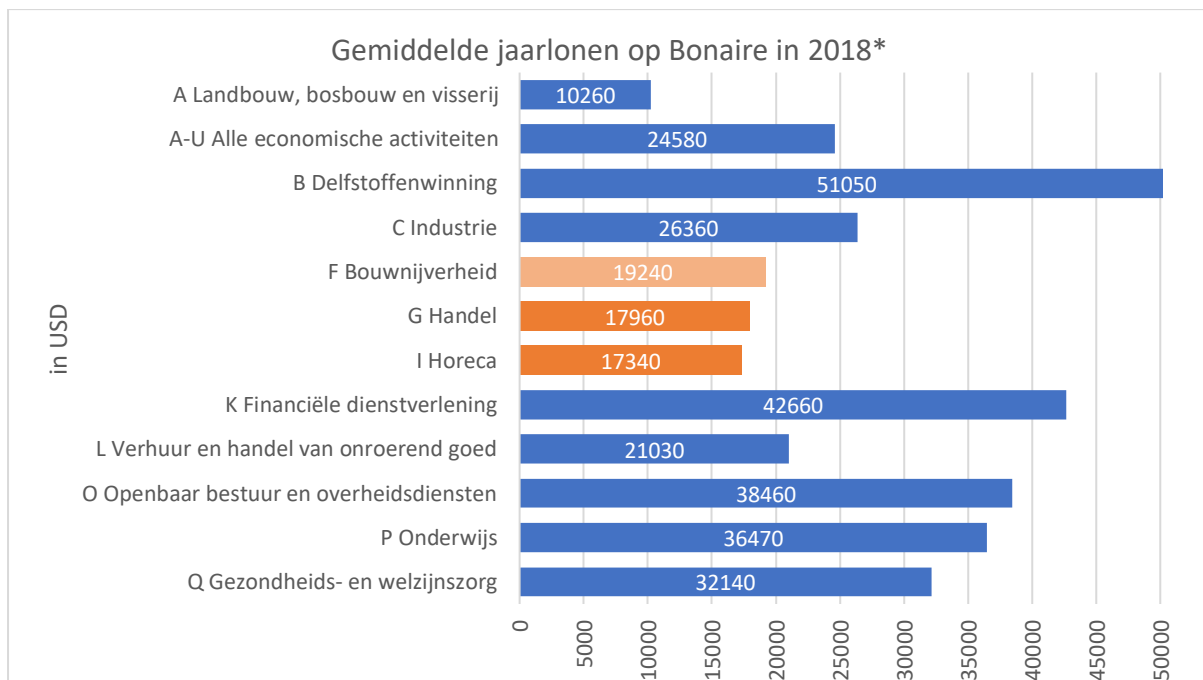
Bonaire - Verdeling van het aantal banen naar sector, 2018*

Figuur 4: Banen verdeling op Bonaire naar sector. Bron: CBS. *staat voor voorlopige cijfers.

Opvallend is de stijging in het aantal banen binnen de horeca. In 2016 betrof het 11.3%, in 2018 21.3%. Een stijging van 10% in twee jaar tijd. Deels valt dit te verklaren door de groei van de horeca en het toerisme (zie hoofdstuk 1.5). Op basis van de beschikbare gegevens valt dit niet te verklaren.

Kijkende naar het gemiddelde jaarloon valt op dat in de sectoren waar het meeste werk is, met uitzondering van de overheid, de lonen relatief lager zijn. Zo behoren de sectoren horeca, handel en bouwnijverheid, in totaal goed voor 50% van het aantal banen, bij de sectoren waar het gemiddelde jaarloon het laagst is.

Figuur 5: Gemiddelde jaarlonen op Bonaire in 2018. Bron: CBS. *staat voor voorlopige cijfers.

1.3. Werkzoekenden en vacatures Bonaire

Bij het Openbaar Lichaam Bonaire, afdeling Maatschappelijke Ondersteuning en Arbeid (MOA), kunnen werkzoekende zich tot op heden melden voor arbeidsmarktbemiddeling³. Gemiddeld melde zich tussen 2016-2018 jaarlijks ongeveer 400 personen aan als werkzoekende. In 2018 geeft 45% van de werkzoekenden aan werkloos te zijn. Van 39% is onduidelijk of zij beschikken over een baan. 16% geeft aan momenteel al een baan te hebben. Een extra baan om in het levensonderhoud te kunnen voorzien, of een baan met beter voorwaarden zijn o.a. motieven van werkzoekenden om zichzelf te melden bij MOA.

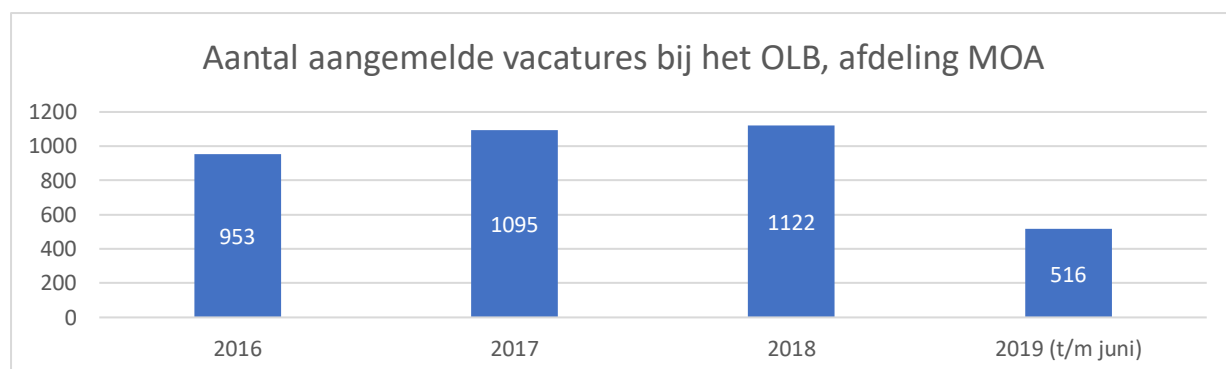
Uit gegevens die ROA CN heeft ontvangen komt naar voren dat werkzoekenden vooral functies als administratieve kracht, winkelbediende, monteurs, onderhoudsman of timmerman beogen. Van het aantal werkzoekende is circa 80% laagopgeleid. Het stimuleren van BBL-trajecten door MOA is wenselijk voor zowel de werkzoekende als werkgevers.

Figuur 6: Het aantal aangemelde werkzoekenden bij het Openbaar Lichaam Bonaire, afdeling Maatschappelijke Ondersteuning en Arbeid. Bron: OLB-MOA.

Naast de arbeidsmarktbemiddeling, worden bij MOA vacatures door werkgevers gemeld. Het aantal vacaturemeldingen is tussen 2016 en 2018 toegenomen met 18%. Voor 2019 zijn gegevens tot en met juni beschikbaar. Gemiddeld 40% van de gemelde vacatures tussen 2017 en juni 2019 is gerelateerd aan de **bouwnijverheid**. Het is hiermee de sector met de meest gemelde vacatures bij MOA. Gevolgd door de 'groot- en detailhandel' en 'horeca'.

Bedrijven zijn bij de wet verplicht om een vacature eerst te melden bij MOA, om na te gaan of de vacature ook lokaal kan worden vervuld voordat bedrijven een tewerkstellingsvergunning⁴ kunnen aanvragen. In 2018 resulteerde de arbeidsmarktbemiddeling gemiddeld in vier plaatsingen per maand van lokale werkzoekende bij wervende werkgevers. De aangemelde vacatures hebben vaak het doel om buitenlandse werknemers aan te trekken (of te behouden) doormiddel van een tewerkstellingsvergunning of verlenging hiervan.

Figuur 7: Het aantal vacaturemeldingen bij het Openbaar Lichaam Bonaire, afdeling Maatschappelijke Ondersteuning en Arbeid. Bron: OLB-MOA.

³ Zodra het jobcentrum op Bonaire operationeel is, zal arbeidsmarktbemiddeling aldaar plaatsvinden. De opening staat op de planning voor 2020.

⁴ Werkvergunning die, na aanvraag door de werkgever en de betrokken werknemer, verleend wordt door de RCN-Unit SZW, aan een buitenlandse werknemer die legaal voor een bepaalde periode wil werken op Bonaire.

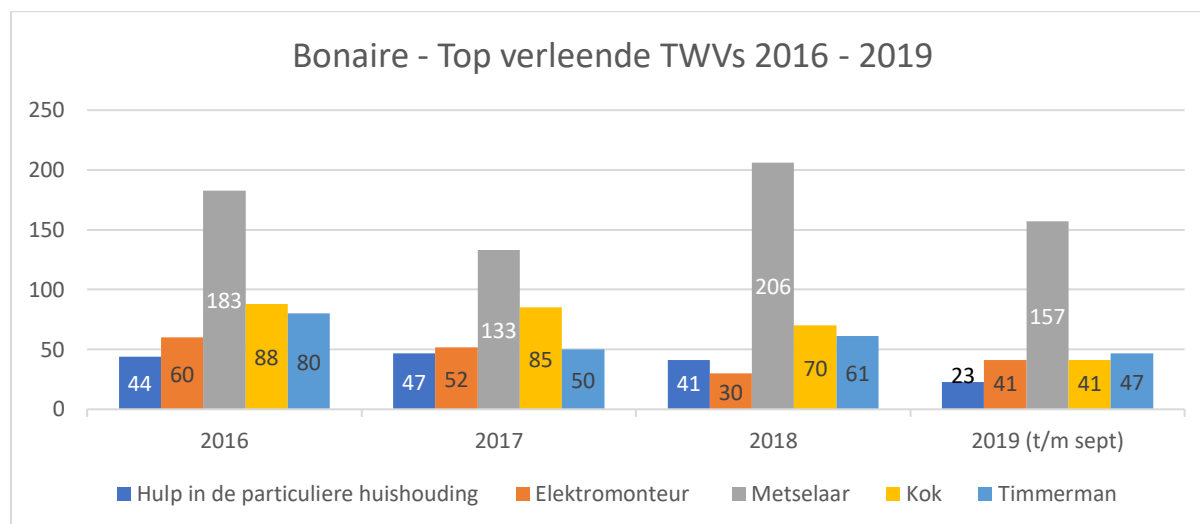

1.4. Tewerkstellingsvergunningen Bonaire

Een tewerkstellingsvergunning (TWV) is een werkvergunning die, na aanvraag door de werkgever en de betrokken werknemer, verleend wordt door de RCN-Unit SZW, aan een buitenlandse werknemer die legaal voor een bepaalde periode wil werken op Bonaire. Op de BES-eilanden is de afgifte van tewerkstellingsvergunningen een rijkstaak⁵. Europees Nederlanders of Nederlanders van de voormalige Nederlandse Antillen hebben geen TWV nodig om te komen werken op een van de BES-eilanden. Ook Amerikanen⁶ kunnen zonder TWV komen werken op Bonaire.

Na een analyse van de verleende tewerkstellingsvergunningen komt naar voren dat er vooral TWV's worden verleend voor beroepen op mbo-niveau 1 (of lager), 2 en 3. Dit percentage is over de jaren heen vrij stabiel gebleven, gemiddeld rond de 80%. Een reden hiervoor kan zijn dat vacatures waarbij een hoger opleidingsniveau⁷ vereist is, worden vervuld door mensen met een nationaliteit waarvoor geen TWV nodig is.

Aangezien TWV's een indicatie geven waar tekorten zijn op de arbeidsmarkt, en waar het opleidingsaanbod wel of niet aansluit, heeft ROA CN geanalyseerd voor welke functies TWV's zijn verleend. De afgelopen jaren zijn er vooral TWV's verleend in de bouw, techniek en horeca (zie figuur 8). In deze sectoren is veel werk en is er weinig aanbod op de arbeidsmarkt. Ook constateert ROA CN dat in deze sectoren momenteel relatief weinig mbo-studenten actief zijn, waardoor het onwaarschijnlijk is dat vraag en aanbod in de nabije toekomst in balans zijn.

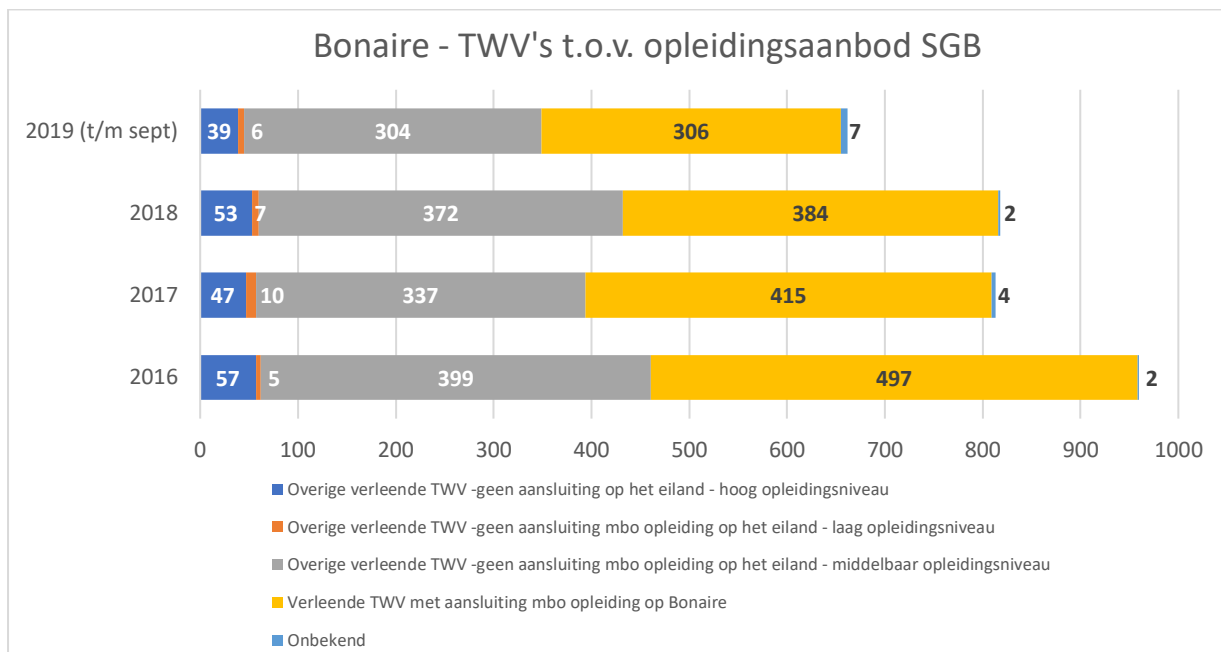
Figuur 8: Top verleende tewerkstellingsvergunningen sinds 2016 tot september 2019. Bron: RCN-Unit SZW

ROA CN heeft een afspiegeling gemaakt van de tewerkstellingsvergunningen ten opzichte van het opleidingsaanbod om te analyseren waar het opleidingsaanbod wel of niet aansluit. Hieruit is duidelijk geworden dat momenteel voor 50% van de verleende TWV's een opleiding bestaat bij de Scholengemeenschap Bonaire. Het betreft bijvoorbeeld functies als **kok**, **elektromonteur** en praktische functies in de **bouw**. Hier is een structureel tekort aan afgestudeerden ten opzichte van de opnamecapaciteit van de branches. Er zijn in de afgelopen jaren ook TWV's verleend op middelbaar niveau waarvoor geen opleiding wordt aangeboden. Het gaat hier o.a. om **lassers**, **duikinstructeurs**, **automonteurs**, maar ook **kappers**. Het is van belang te onderzoeken welke opleidingen arbeidsmarktrelevantie hebben en aansluiten op deze beroepen. Tevens moet de optie bekeken worden welke relevante elementen van deze beroepen verwerkt kunnen worden in al aangeboden opleidingen bij het mbo-Bonaire, ook in de vorm van keuzedelen.

⁵ Nadat is gebleken dat er geen lokaal aanbod is vanuit de arbeidsbemiddeling van het OLB, kan men een TWV aanvragen bij RCN-SZW.

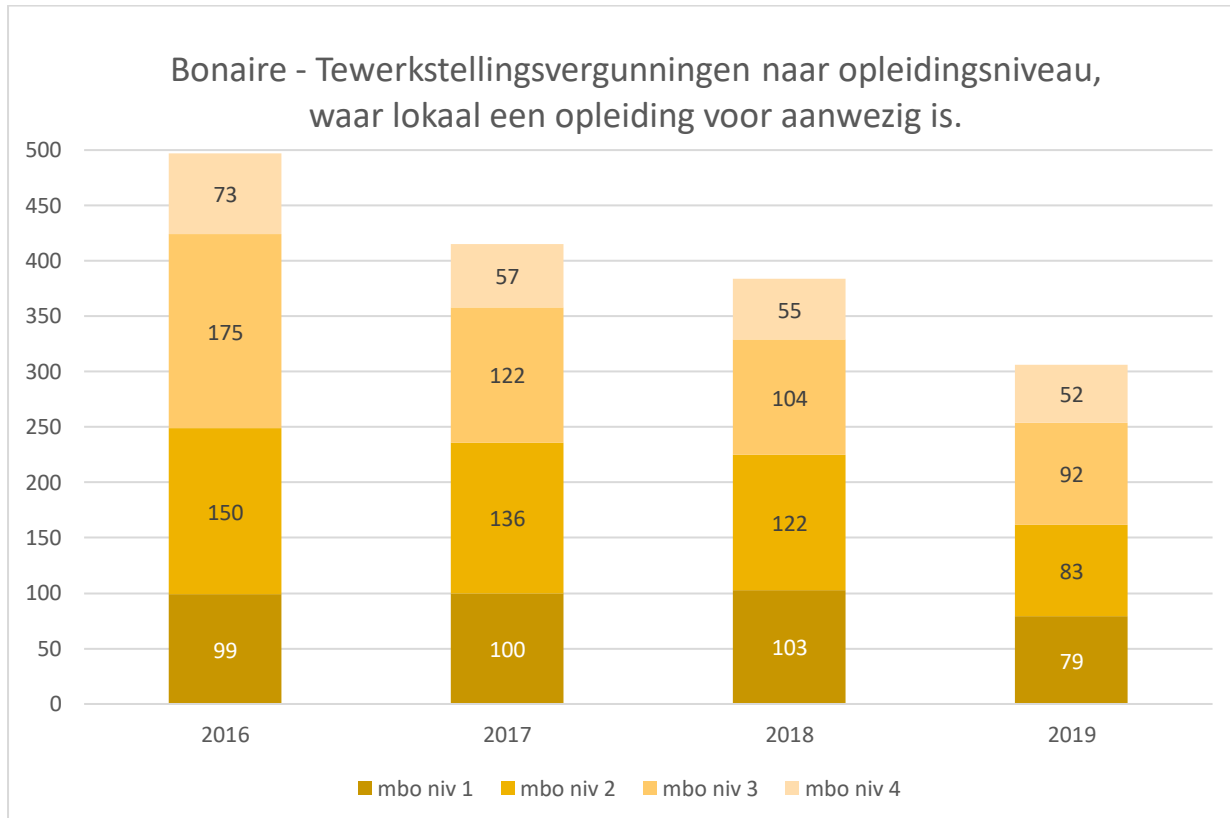
⁶ Op 15 december 2014 bepaalde het Hof dat op grond van het Nederlands-Amerikaanse Vriendschapsverdrag uit 1956, de bepalingen van nationaal recht op het gebied van toelating en verblijf van Nederlanders die niet in het deel van het Koninkrijk buiten Europa zijn geboren, ook op Amerikanen dienen te worden toegepast.

⁷ Medische functies, leerkrachten, ambtenaren.

Figuur 9: Twerkstellingsvergunningen ten opzichte van het opleidingsaanbod bij de SGB. Bron: RCN-Unit SZW, ROA CN.

In onderstaande tabel is te zien op welk onderwijsniveau TWV's zijn verleend waarvoor lokaal een mbo-opleiding aanwezig is. Ook hier gaat het vooral om functies tot en met niveau 3. Enerzijds heeft dit te maken met het beperkt aanbod van de specialistische niveau 4 opleidingen binnen de SGB. Anderzijds betreffen de TWV's in het algemeen functies tot en met niveau 3. De werknemer moet hierbij assisterende, uitvoerende en/of zelfstandig werkzaamheden verrichten, meestal onder toezicht van een leidinggevende.

Figuur 10: Twerkstellingsvergunningen naar opleidingsniveau, waar lokaal een opleiding voor aanwezig is. Bron: RCN-Unit SZW, ROA CN.

Ondanks de mogelijkheid een TWV aan te vragen en de tekorten aan praktisch opgeleiden, mogen werkgevers er niet van uit gaan dat er geen lokaal aanbod voor handen is. ROA CN pleit er nog altijd voor dat er voorwaarden worden gesteld aan het verkrijgen van een TWV, in het belang van de (reeds afgestudeerde) mbo-studenten. Dit door bijvoorbeeld BPV-plaatsen te creëren voor huidige mbo-studenten, of door huidig (ongekwalificeerd) personeel een BBL-traject te laten volgen tot het gewenste mbo-niveau.

1.5. Opleidingsdomein 'Toerisme en recreatie'

Het toerisme en de recreatie op Bonaire zijn belangrijk voor de economie en werkgelegenheid van het eiland. Volgens het CBS was de directe bijdrage van het inkomend toerisme aan het bruto binnenlands product van Bonaire in 2012 ongeveer 16,4% (CBS, 2015-H). Het masterplan toerisme, opgesteld door de universiteit van Florida, geeft aan dat dit ongeveer 20% was in 2017 (TourismBonaire, 2017). De bijdrage van het toerisme aan de economie blijft volgens het masterplan verder groeien. Dit o.a. door het toenemende aantal toeristen en hotelkamers.

Het aantal bouwprojecten gerelateerd aan toerisme is groot. Alleen al met de bouw van het Chogogo Dive & Beach Resort (TUI) komen er 196 extra appartementen en 5 villa's bij. Wanneer de bouw gereed zal zijn, is nog niet bekend. Wel is duidelijk dat het resort werk biedt aan ongeveer 80 medewerkers (Lahey, 2019). Tevens is Grand Windsock Bonaire bezig met een uitbreiding van 67 nieuwe luxe villa's en appartementen (Grand Windsock, 2019), en zijn er op lange termijn plannen voor een eco-resort op de voormalige plantage Bolivia (Bonaire Investments NV, 2019).

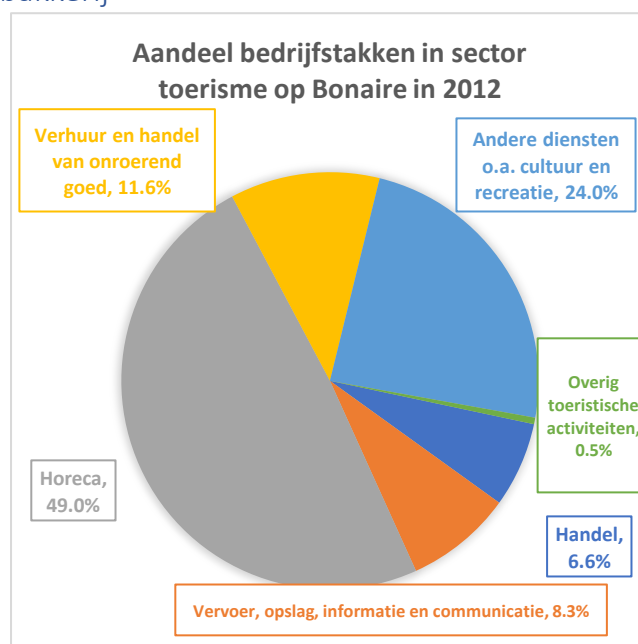
De groei van de werkgelegenheid doet zich volgens werkgevers met name voor in de operationele functies. Hierbij is het van belang dat werknemers breed opgeleid zijn, uitsluitend een gast ontvangen is niet voldoende. Werknemers moeten hun eiland promoten, gasten kunnen begeleiden, bedienen en informeren, maar ook meertalig zijn. Het arbeidsethos en de intrinsieke motivatie blijft de grootste uitdaging volgens werkgevers.

Er zijn signalen dat werkgevers door het tekort aan (geschikte) studenten en werknemers binnen het toerisme veelal stagiaires uit Europees Nederland werven. Hiervoor is een erkenning vanuit de Stichting Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven (SBB) voldoende.

1.6. Opleidingsdomein 'Horeca en bakkerij'

De horeca gaat sterk gepaard met het toenemende toerisme op Bonaire. Volgens het CBS geven toeristen hun geld voornamelijk uit aan overnachtingen, eten en drinken. Hier profiteren de hotels, restaurants en bars van. De horeca genereert daarbij bijna de helft van alle toegevoegde waarde van de toerismesector.

De vraag naar werknemers binnen de horeca is als gevolg groot. Werkgevers geven aan lastig aan personeel te komen in deze sector, en kampen met een hoog verloop van het personeel. Uit een gesprek met BONHATA⁸ blijkt dat werkgevers steeds meer uitdagingen verwachten met het vervullen van hun personeelsbehoefte door de groei van het aantal toeristen (Bron ROA CN) Werknemers willen lang niet altijd meer in de weekenden

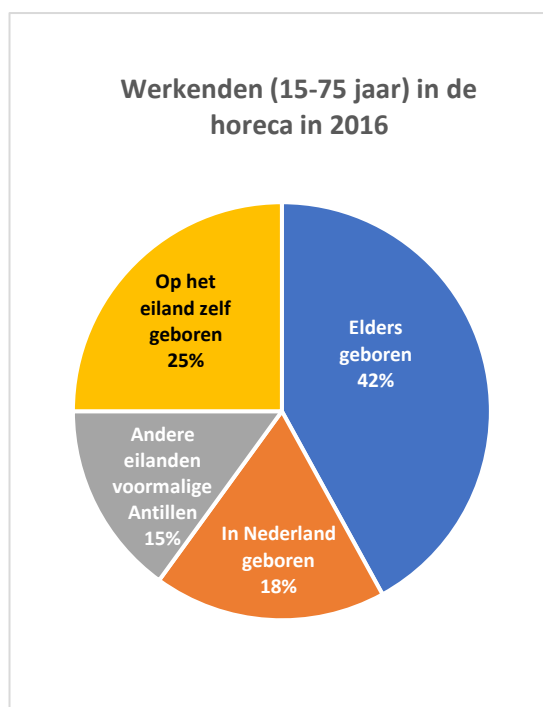
Figuur 11: Bedrijfstakken in de sector toerisme. Bron: CBS

⁸ Bonaire Hotel and Tourism Association

en 's avonds werken. De werkdruk is hoog. Ook onder jongeren is de horeca niet populair. Door een gebrek aan interesse en aanmeldingen is er momenteel geen opleiding tot gastheer/vrouw. Ook zijn er weinig studenten met een bijbaan in de horeca. Een bijbaan naast een opleiding is voor Caribisch Nederlandse jongeren überhaupt veel minder gangbaar dan hun Europees-Nederlandse leeftijdsgenoten (CBS, 2015-B).

De horeca wordt door het tekort aan lokaal personeel gedomineerd door werkkrachten die van elders komen. Medewerkers komen vooral uit landen van Midden- en Zuid-Amerika, zoals de Dominicaanse Republiek, Colombia en Venezuela. De horeca is niet populair onder lokale studenten en heeft volgens werkgevers een duidelijk imago probleem.

Net als binnen het toerisme zijn er signalen dat werkgevers door het tekort aan studenten en werknemers binnen de horeca veelal stagiaires uit Europees Nederland werven.

Figuur 12: Werkenden in de horeca naar nationaliteit.
Bron: CBS

1.7. Opleidingsdomein 'Bouw en infra'

Betrokkenen uit de branche geven aan dat er de aankomende jaren vele bouwprojecten zijn en verwachten dat er nog meer projecten zullen volgen. Door de eerdergenoemde bevolkingstoename zal de vraag naar woningen toenemen. In het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire⁹ is een scenario geschetst met 1.800 nieuwe woningen binnen de bestaande bebouwingscontouren van Kralendijk en Rincon. Aansluitend 1.200 nieuwe woningen op een vijftal locaties aansluitend aan de bestaande contour. Dit voor de komende tien tot vijftien jaar (RO-Bonaire, 2018).

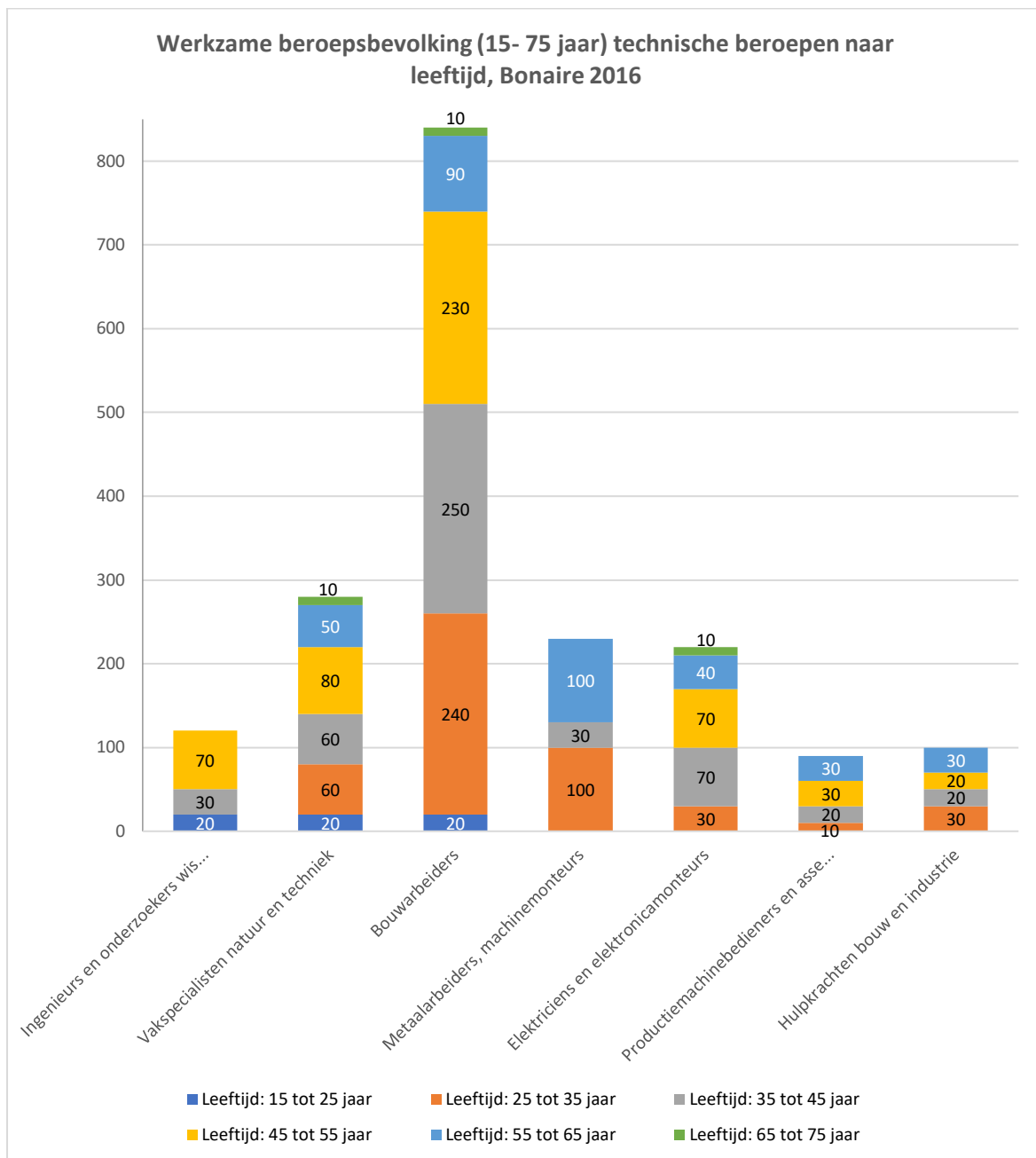
Een zeer recente ontwikkeling is het plan van ongeveer 1.500 woningen op de voormalige plantage Bolivia, ongerekend het eerdergenoemde eco-resort. Het gaat hier om woonlocaties voor verschillende doelgroepen. In de planvorming wordt voorzien in zowel sociale als middeldure woningen. De organische ontwikkelingsaanpak van Plantage Bolivia leidt tot een planhorizon van meer dan tien jaar (Bonaire Investments NV, 2019).

Ook de bouwprojecten in het toerisme (zie hoofdstuk 1.5) brengen veel werkgelegenheid met zich mee. Daarnaast is in juni 2019 door het Bestuurscollege, samen met de woningstichting Fundashon Cas Bonairiano (FCB) en het Rijk, het convenant Volkshuisvesting Bonaire getekend voor de realisatie van de bouw van 500 sociale huurwoningen (Ministerie van BZK, 2019).

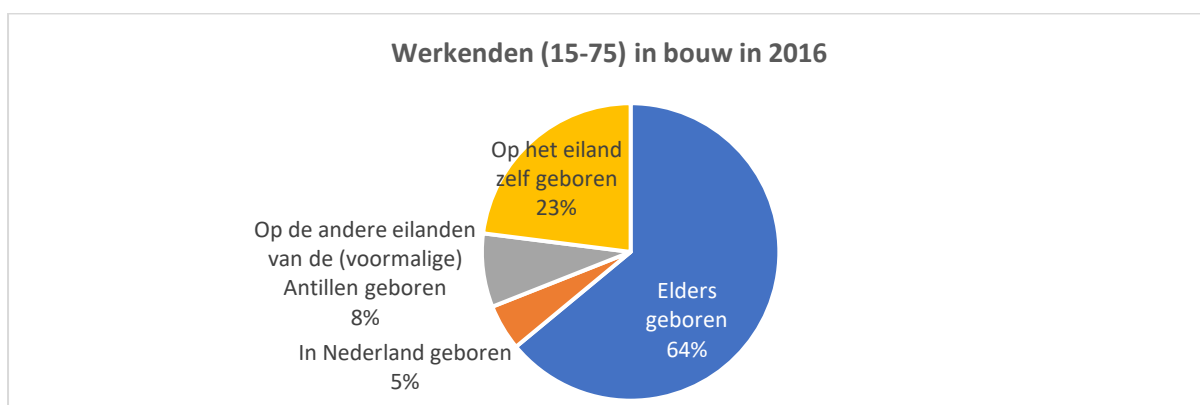
Het vinden van personeel op de lokale arbeidsmarkt is een grote uitdaging voor werkgevers. Het werken in de bouw is niet populair. Het is fysiek zwaar werk, met hoge temperaturen. Jongeren zijn in vergelijking tot oudere werkenden minder vaak werkzaam in een technisch beroep, waaronder bouwarbeider (zie figuur 13). Ook zijn er momenteel weinig studenten die kiezen om een studie te volgen in de bouw (figuur 15). Positief is dat dit schooljaar 21 studenten deelnemen aan de niveau 1 opleiding bij Forma of JICN, t.o.v. van één student in het vorige schooljaar (figuur 16). Deze studenten kunnen doorstromen naar een aan de bouw gerelateerde niveau 2 opleiding bij de SGB.

Dat het vinden van personeel een uitdaging is, blijkt ook uit het aantal werkende met een niet Nederlandse nationaliteit dat in deze sector werkzaam is (zie figuur 14). Al jaren staan TWV's gerelateerd aan de bouw dan ook bovenaan de lijst. Het aantrekken van arbeidsmigranten (mogelijk ook omwille van een financieel motief), resulteert in een loon dempend effect. Hetgeen de sector minder aantrekkelijk maakt.

⁹ Het betreft een geconsolideerde versie.

Figuur 13: Werkzame beroepsbevolking met een technisch beroep naar leeftijd. Bron: CBS

Figuur 14: Werkende in de bouw naar nationaliteit. Bron: CBS.

1.8. Opleidingsdomein 'Techniek en procesindustrie'

De sector techniek is zeer uiteenlopend, evenals de ontwikkelingen binnen deze branche. Betrokken uit de branche geven aan dat er een tekort is aan technisch geschoold personeel op de arbeidsmarkt. Werkgevers van de technische sectoren luiden de noodklok. Technisch (v)mbo ervaart uitdagingen om de steeds snellere technische ontwikkeling bij te houden. Scholen geven vaak les met verouderde apparatuur. Dit heeft invloed op de kwaliteit van het onderwijs en de doelmatige inrichting van een dekkend aanbod, aldus de minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media, Arie Slob (Slob, 2018).

Om die reden is het plan 'Sterk Techniekonderwijs' geïntroduceerd. Waar het Sterk Techniekonderwijs vooral geconcentreerd is op het vmbo, is het vanzelfsprekend dat de regeling ook effect gaat hebben op het middelbaar beroepsonderwijs. Op aanvraag van OCW-CG is voor de techniekarme regio¹⁰ Caribisch Nederland in april jl. een advies uitgebracht¹¹. ROA CN heeft hierin geadviseerd om binnen het vmbo te kiezen voor de profielen **Bouwen, Wonen en Interieur** en **Produceren, installeren en energie**. Deze profielen sluiten in voldoende mate aan op het opleidingsaanbod binnen het mbo en de veranderingen binnen de techniek op Bonaire.

Een van deze veranderingen is bijvoorbeeld de transitie naar groene energie. Het gebruik van deze windturbines heeft ertoe geleid dat 32,8% van de elektriciteit op Bonaire groen is opgewekt (CBS, 2019-C). De doelstelling ligt echter hoger, en op termijn wil Bonaire zelfs voor 100% overstappen op groene energie. Een onderdeel hiervan is een gepland zonnepark (Briene, Bongenaar, & Bos, Duurzame ontwikkeling Bonaire, Sint Eustatius en Saba, 2019). Daarnaast heeft woningstichting FCB met het Water en Elektriciteitsbedrijf Bonaire (WEB) een samenwerkingsovereenkomst gesloten voor een pilotproject met zonnepanelen. 202 woningen worden voorzien van de panelen. Deze ontwikkeling zal nieuwe werkgelegenheid met zich meebrengen.

In het advies 'Sterk Techniekonderwijs' refereert ROA CN al naar de toenemende vraag naar gekwalificeerd personeel in de **autotechniek** en de toenemende import van auto's op Bonaire. Elektronisch rijden is tevens een ontwikkeling waar meer vraag naar arbeid zal ontstaan. Fundashon Mariadal¹² is voornemens om haar wagenpark geheel elektrisch uit te voeren in het jaar 2020 (ruim 70 voertuigen), dit startende met een pilot van ongeveer 15 elektronische voertuigen. Uit een gesprek blijkt dat het OLB en de RCN mogelijk ook overstappen naar elektrische voertuigen (Bron ROA CN). Voor dit EV-wagenpark dient preventief en correctief onderhoud plaats te vinden. Uit een inventarisatie blijkt dat er onvoldoende gekwalificeerd personeel is op het eiland om dit onderhoud uit te voeren. Fundashon Mariadal wil onderzoeken in welke vorm de SGB en FM wellicht samen een EV-opleiding kunnen uitwerken.

1.9. Opleidingsdomein 'Informatie en communicatietechnologie'

Technologische ontwikkelingen hebben een grote invloed op de vraag naar nieuwe ICT-professionals voor de komende jaren. De ICT en digitalisering neemt een steeds belangrijkere plaats in bij grote bedrijven. Dit geldt voor vrijwel alle sectoren. De technologische ontwikkelingen binnen de ICT gaan echter snel en zijn onvoorspelbaar.

Vanuit werkgevers is er dan ook een toenemende vraag naar ICT'ers. Uit een enquête opgesteld door ROA CN hebben 11 werkgevers uit de branche aangegeven gemiddeld twee vacatures per jaar te hebben voor beroepen binnen de ICT. Het betreft vooral functies op mbo-niveau 4 of hoger¹³. Hierbij gaat het om personeel dat zelfstandig en op managementniveau kan functioneren. Doordat op Bonaire geen hoger onderwijs is en geen mbo-opleiding aangeboden wordt die voldoende aansluit bij

¹⁰ Een regio is techniekarm als minder dan 10% van het aantal leerlingen in de bovenbouw van de beroepsgerichte leerwegen (BB, KB en GL) ingeschreven staat in een technisch profiel.

¹¹ 'Sterk Techniekonderwijs' – Arbeidsmarktrelevantie en doelmatigheid voor de bevordering van techniekonderwijs in het voortgezet- (en middelbaar beroeps) onderwijs in Caribisch Nederland.

¹² Een instelling voor de gezondheidszorg op Bonaire waaronder de volgende aandachtgebieden vallen: Acute zorg, Kortdurende zorg, Langdurige zorg, Diagnostiek en Geneesmiddelenvoorziening.

¹³ Applicatiebeheerder, medewerker beheer ICT, netwerkbeheerder, ICT-specialist, systeembeheerder, werkplekbeheerder

de wensen van werkgevers, worden ICT-werknemers dus vooral intern opgeleid tot specialist. De vraag naar arbeid binnen de ICT op Bonaire kent zeer beperkt functies op elementair of lager beroepsniveau.

Uit de branchemeeting gehouden bij ROA CN komt tevens naar voren dat voornamelijk bedrijven vanuit het buitenland (veelal Curaçao) ICT-opdrachten krijgen op Bonaire, terwijl sommige lokale bedrijven aangeven deze opdrachten te kunnen uitvoeren. Motieven om niet te kiezen voor lokale bedrijven worden niet duidelijk. Ook komt naar voren dat bedrijven die op zoek zijn naar ICT'ers, door het tekort op de arbeidsmarkt, zzp'ers of ICT-bedrijven inhuren die hoge personeelskosten met zich meebrengen.

De SSO-CN¹⁴ heeft een intern onderzoek laten doen naar de ICT-capaciteit. Hieruit werd duidelijk dat de organisatie een structureel tekort kent aan ICT'ers. De Algemene Rekenkamer uitte eerder haar zorgen over de ICT-ontwikkelcapaciteit binnen SSO-CN (Algemene Rekenkamer, 2019). Naar aanleiding van het onderzoek heeft de organisatie in nauwe samenwerking met het mbo een vervolg gegeven aan de branchemeeting bij ROA CN. Alle deelnemende organisaties¹⁵ gaven aan dat ze moeite hebben met het werven van goed opgeleid ICT-personeel en dat er een sterke behoefte is aan een passende opleiding binnen het mbo. Zij willen samenwerken om het nieuwe opleidingsprogramma¹⁶ te laten aansluiten op de beroepspraktijkvorming en BPV-plaatsen aanbieden (RCN, 2019).

1.10. Opleidingsdomein 'Veiligheid en sport'

Het belang van sport, gezond leven en van het voorkomen van ziekte neemt op Bonaire toe. Waar de lokale overheid er voorheen niet in slaagde om banen te creëren waarin afgestudeerden van deze studierichting aansluiting vinden op de arbeidsmarkt, lijkt er nu een kantelpunt te zijn bereikt. Het Bestuurscollege is voornemens om middels een sportagenda de organisatie van sport en bewegen, samen met de desbetreffende organisaties, te versterken en te professionaliseren (Bestuurscollege Bonaire, 2019). Tevens blijkt uit het bestuursprogramma dat de aanleg en onderhoud van sportaccommodaties structureel naar een hoger niveau getild gaat worden. Dit stimuleert met name de jeugd en geeft hen nieuwe ontplooiingsmogelijkheden. Voor volwassenen dient sport en bewegen een gezonde vorm van ontspanning te zijn, hetgeen past in het preventief en effectief gezondheidsbeleid van het bestuurscollege. Tot op heden zijn er echter nog geen fulltimebanen voortgekomen uit de plannen van de overheid.

Sport wordt door de overheid meer en meer ingezet als middel om andere doelen te bereiken. Het Bestuurscollege zal met de stakeholders komen tot een plan van aanpak voor thema's als gezond eten, overgewicht, belang van sporten, overdraagbare ziekten en drugs- en alcoholgebruik. Hetgeen gedeeltelijk terugkomt in het huidige Caribisch Sport- en Preventie akkoord. Volgens cijfers van het CBS heeft zes op de tien Bonairianen overgewicht. Bij de helft daarvan is sprake van obesitas. Het aantal zware alcoholdrinkers is groot (CBS, 2018-D).

Vanuit de overheid komt er een intensieve campagne over drank en drugs gericht op jongeren, dienen alle kinderopvangorganisaties een beweegbeleid te hebben, en is het streven dat het totaal aantal inwoners dat voldoende beweegt stijgt van 48,9% naar 60% (Ministerie VWS & OLB, 2019). Dit alles gaat gepaard met een groei naar gekwalificeerd personeel. Het gaat hier vooral personeel met een afgeronde niveau 4 opleiding (Bron ROA CN).

Aangaande 'veiligheid' blijkt uit branchemeetings en overleggen met stakeholders, die van 2013 tot op heden hebben plaatsgevonden, dat bij de RCN en JICN de behoefte bestaat om bewakers/beveiligers te laten bijscholen/opleiden. Momenteel worden deze vacatures veelal vervuld door praktisch of ongeschoold personeel. Ook bij commerciële beveiligingsbedrijven en afnemers van beveiliging blijkt de behoefte naar scholing aanwezig. Bovendien heeft de RCN als voorwaarde in hun aanbestedingstrajecten m.b.t. tot de beveiliging van hun gebouwen aangegeven met gekwalificeerde beveiligers te willen werken op Bonaire, Saba en Sint Eustatius.

---

¹⁴ Shared Service Organisatie van de Rijksdienst Caribisch Nederland.

¹⁵ Flamingo TV, IBO Bonaire NV, SGB, OLB, Infotrans, ACS Curaçao, WEB, Telbo, Bearingpoint, Fundashon Mariadal, Skillsprof, Belastingdienst CN, ROA CN, SZW Bonaire, SSO CN.

¹⁶ In September a.s. beginnen twee nieuwe ICT-opleidingen. Allround medewerker IT systems & devices niveau 3 en Expert IT systems & devices niveau 4.

1.11. Opleidingsdomein 'Zorg en welzijn'

De langdurige zorg, waaronder ouderenzorg, verdient toenemend de aandacht. De bevolking vergrijsst en er hebben zich in toenemende maten gepensioneerd op de Bonaire gevestigd (ZVK-BES, 2018). Een prognose van het CBS voorziet dat in 2030 het aantal 65-plusser op Bonaire 32% zal zijn (CBS, 2019-A). Het Bestuurscollege is er voorstander van ouderen zo lang mogelijk thuis te laten wonen met als doel hun eigen kracht te benutten en zo optimaal mogelijk deel te nemen aan de maatschappij. Een sociaal wijkteam (bestaande uit verschillende disciplines) dient ingesteld te worden om ouderen op basis van de behoefte te ondersteunen. Te denken valt aan sociale ondersteuning, ondersteuning in de huishouding en eventuele zorggerelateerde hulp (Bestuurscollege Bonaire, 2019). Mocht blijken dat ouderen niet meer thuis kunnen wonen, is een verzorgingstehuis in veel gevallen de volgende stap.

Uit de branchemeeting gehouden in 2018 blijkt dat momenteel de zorgtaken alle prioriteit genieten. Verzorgingstehuizen, zoals Cocari, hebben aangegeven het erg druk te hebben. Hierdoor blijft weinig tijd over voor activiteiten of persoonlijke begeleiding. De deelnemers uit de branchemeeting geven een duidelijk signaal af; om in de toekomst kwalitatief goede zorg te kunnen blijven bieden en verder te professionaliseren is meer gekwalificeerd personeel nodig.

Het verpleeghuis dat direct verbonden is aan het ziekenhuis Fundashon Mariadal heeft aangegeven dat de 75 bedden voor 100% bezet zijn. De gemiddelde verblijfsduur van een bewoner in een verpleeghuis is met 5,5 jaar een stuk langer dan in Nederlandse verpleeghuizen. In Nederland is de verblijfsduur gemiddeld 2 jaar en deze daalt, waarschijnlijk als gevolg van de toenemende zorgzwaarte per bewoner, op sommige plaatsen tot minder dan 1 jaar (Nooij, Razabsekh, & Smalbrugge, 2017).

Met het oog op de vacatures en verleende tewerkstellingsvergunningen lijkt de arbeidsvraag gering. Doordat Bonairiaanse werkgevers hun vacatures niet altijd formeel registreren is dit beeld vertekend. Ook omdat studenten van de FM-Academy¹⁷ direct doorstromen binnen Fundashon Mariadal. Bovendien worden vacatures op hogere niveaus (doctoren en medisch specialisten) geworven in Europees Nederland (Bron ROA CN). Voor Europees Nederlanders is geen tewerkstellingsvergunning nodig.

1.12. Opleidingsdomein 'Voedsel, natuur en leefomgeving'

Binnen dit opleidingsdomein is op Bonaire de agrarische sector van belang. De agrarische sector is een sector met een lange geschiedenis, waar nog veel uitdagingen liggen.

Het is onduidelijk wat momenteel de directe bijdrage van de landbouw, veeteelt en visserij aan het bruto binnenlands product van Bonaire is. Duidelijk is wel dat de sector een zeer bescheiden plaats kent binnen de economie. Gemiddeld over de periode van 1985-1988 was de bijdrage aan het bbp nog 7.2% (Commissie ISE Bonaire, 1992). Dit lijkt vooral te maken te hebben met groei van andere sectoren (vooral bouw en toerisme), een gebrek aan interesse, maar ook omdat er simpelweg minder noodzaak is; vrijwel alle etenswaren kunnen tegenwoordig geïmporteerd worden, hetgeen vaak goedkoper is dan lokaal produceren.

Momenteel is de agrarische sector de sector met het minst aantal banen (CBS 2018-D). Er zijn dan ook maar beperkt vacatures gemeld en tewerkstellingsvergunningen verleend¹⁸. Het gemiddelde jaarloon is in vergelijking met andere sectoren het laagst (figuur 5). Dat het loon lager is kan meerdere redenen hebben, o.a. deeltijdbanen.

<i>Landbouw, veeteelt en visserij</i>	
Gemiddeld jaarloon	\$10.260
Aantal banen	30

Bron: CBS, Bonaire; *banen en lonen, economische activiteit (SBI 2008) 2019*.

¹⁷ Fundashon Mariadal Academy (FM-Academy) verzorgt beroepsopleidingen (Verzorgende niveau 3 en Verpleegkundige niveau 4), scholingen en trainingen voor de gezondheidszorg.

¹⁸ Twee vacatures in 2017 en 2018. De afgelopen 3 jaar gemiddeld 15 TWV's per jaar, allemaal op mbo-niveau 1.

Op weg naar een duurzame economie gaat het Bestuurscollege gericht aandacht geven aan het bevorderen van lokale productie (Bestuurscollege Bonaire, 2019). Het terrein van de lokale landbouwdienst LVV gaat de komende jaren een centrale rol spelen bij het verduurzamen van de landbouw op Bonaire. Het terrein biedt kansen om uit te groeien tot een Centrum voor duurzame landbouw waar ondernemers alle kennis en kunde vinden op het gebied van duurzame landbouw en geitenhouderij (Bron ROA CN).

Alleen voor eieren is Bonaire tegenwoordig zelfvoorzienend (Briene, Bongenaar, & Bos, Duurzame ontwikkeling Bonaire, Sint Eustatius en Saba, 2019). Als aan alle voorwaarden wordt voldaan van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) kan Bonaire tot 40% eigen groenten en fruit produceren. Op dit moment wordt meer dan 95% geïmporteerd; dat is niet duurzaam. Lokaal produceren levert bovendien nieuwe werkgelegenheid op.

Er zijn projecten op Bonaire (cursussen, workshops) die gerelateerd zijn aan het verhogen van kennis over landbouw. Zo is er om de lokale productie onder de bevolking te bevorderen door Wayaká Advies en POP een basisboek 'groenten en fruit op Bonaire' gepubliceerd (Wayaká Advies, POP Bonaire, 2019). Dit boek geeft basiskennis om groenten en fruit in eigen tuin te verbouwen. Tevens is het initiatief "Nos ta biba di naturalesa"¹⁹ een succes. Het openbaar lichaam Bonaire en lokale organisaties werken hierbij samen aan projecten gericht op verbeteren van de leefomgeving en de natuur, maar ook over kennisdeling van landbouw onder deze naam (Nos ta biba di Naturalesa, 2019).

1.13. Opleidingsdomein 'Economie en administratie'

Het bedrijfsleven geeft in zijn geheel aan in veel gevallen één (of meerdere) secretaresse(s), administratief of financieel medewerker(s) nodig te hebben. Het gaat hierbij vooral om functies op niveau 3 of 4. Er is weinig vraag naar krachten met een niveau 2 opleiding. Het invullen van de vacatures op mbo-niveau brengt weinig problemen met zich mee. Dit komt omdat voor veel beroepen lokaal een opleiding is en het een populaire studierichting is. Het werken op kantoor is geliefd. Ook zijn binnen deze sector veel vacatures op mbo 4 niveau en hoger. Dit brengt wel uitdagingen met zich mee aangezien er op Bonaire zeer beperkt mogelijkheden zijn tot het volgen van een (volledige) hbo-opleiding.

Ook de publieke sector is veelal opzoek naar personeel op mbo 4 en hbo(+) niveau. Belangrijk speerpunt hierbij van o.a. de Rijksdienst Caribisch Nederland is om zoveel mogelijk te werken met lokale arbeidskrachten. Hiermee geeft deze organisatie zelf het goede voorbeeld om zoveel mogelijk gebruik te maken van het lokale aanbod. Momenteel wordt getracht 90% van de functies binnen de Rijksdienst door lokaal personeel in te vullen (RCN, 2010-2018). Hierbij is het van belang dat er mbo 4 opleidingen worden aangeboden op de Scholengemeenschap Bonaire, zodat doorstroom naar niveau 4 en het hbo kan worden bevorderd.

De beschikbare cijfers vanuit de vacaturebank van het OLB en de TWV's zijn niet in zijn geheel representatief om de werkelijke arbeidsvraag binnen deze sector in kaart te brengen. Dit gezien niet alle vacatures gemeld worden bij het OLB en een tewerkstellingsvergunning voor Europees Nederlanders niet nodig is. Tevens is de indruk gewekt dat men lokaal van baan wisselt en dat door informele kanalen men lokaal werknemers aantrekt.

1.14. Opleidingsdomein 'Media en vormgeving'

De media is een van de kleinere mbo-sectoren op Bonaire. Tijdens de branchemeeting van 10 april 2019 waren zeven werkgevers aanwezig. Resultaten uit deze branchemeeting zijn niet representatief voor de gehele sector, maar wel indicatief. Uit een enquête, gehouden tijdens de branchemeeting, blijkt dat zij allen binnen nu en vijf jaar één of twee vacature verwachten binnen de organisatie waarvoor zij werken. Dit vooral op niveau 4, hetgeen aansluit op de huidige opleiding media bij de SGB, AV- specialist.

---

¹⁹ Vertaling; we leven van de natuur

De aanwezige werkgevers, die veelal een journalistieke achtergrond hebben, geven aan dat een werknemer multi-inzetbaar moet zijn. Uitsluitend een film maken, camera bedienen en monteren is niet voldoende. Een brede basis aanleren binnen het onderwijs is van groot belang. Zo is er volgens de werkgevers een gebrek aan (kwalitatieve) journalisten op het eiland en wensen dat dit component sterker terugkomt in de opleiding.

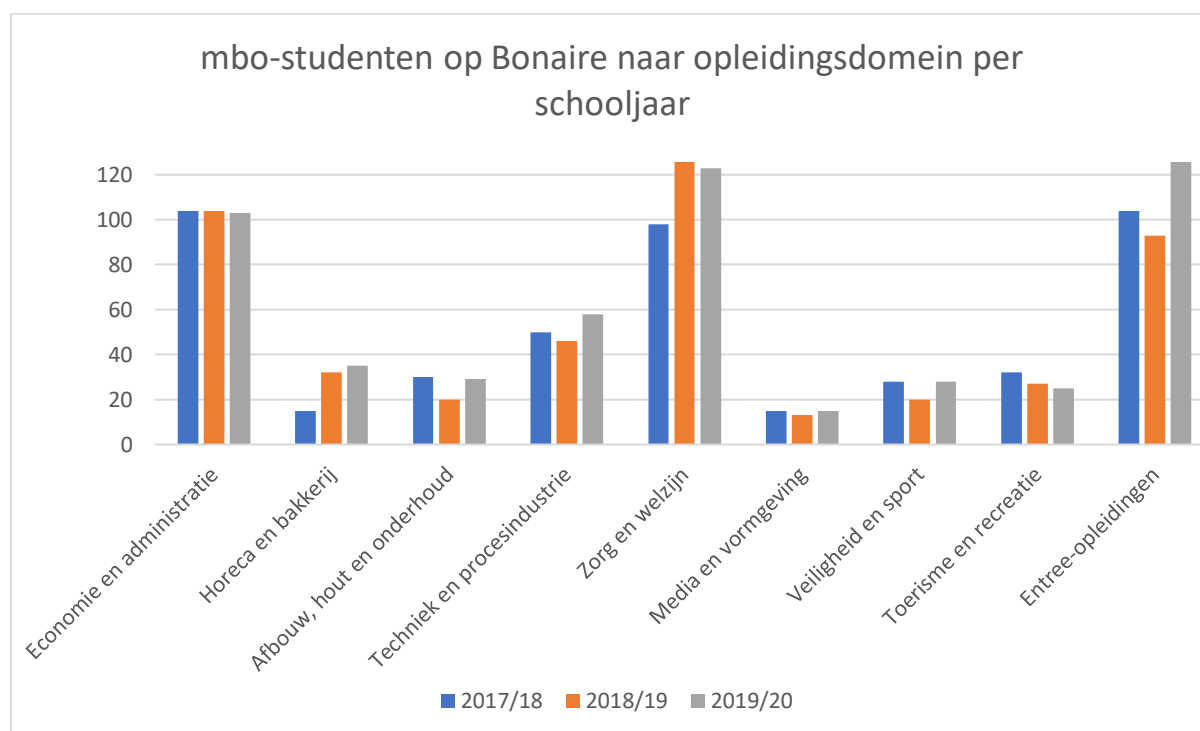
Uit de opgevraagde vacatures van de vacaturebank van het OLB blijkt dat er in de sector media twee vacatures waren, die resulteerde in TWV's (2018). Het ging hier om een filmeditor en een cameraman. In de sector zijn veel freelancers actief en zijn vaste contracten en fulltime werken niet altijd vanzelfsprekend. Werk is vaak projectmatig, tijdelijk en zonder vast dienstverband. Gezien het ondernemend karakter van de opleiding voorzien werkgevers kansen op de arbeidsmarkt als zelfstandige.

2. Mbo-studenten op Bonaire

In het schooljaar 2019-2020 telt het mbo op Bonaire in totaal 543 studenten. Hiermee is het aantal middelbaar beroepsonderwijs studenten met 13% toegenomen ten opzichte van vorig schooljaar. Nadat er voor drie jaar op rij een daling was in het aantal studenten, door het terugbrengen van het aantal opleidingen en het afstuderen van grote lichten uit 2015 en 2016, is er nu weer een groei waarneembaar.

De groei komt voornamelijk doordat er een grote lichte studenten is gestart met een niveau 1 opleiding, die niet worden toebedeeld aan een opleidingsdomein, bij Fundashon Forma²⁰. Nagenoeg een kwart van de huidige mbo studenten volgt hier een opleiding (zie figuur 15). Daarnaast is er wederom een lichte groei waarneembaar bij het opleidingsdomein Horeca en bakkerij. Het betreft hier de opleiding tot kok op niveau 2. De groei is het gevolg van de start van een BBL-traject vorig schooljaar. De afgestudeerde van de opleiding 'assistent horeca, voeding of voedingsindustrie', die kunnen doorstromen vanuit Fundashon Forma, hebben nu de mogelijkheid op niveau 2, in het Papiamentu, een startkwalificatie te halen.

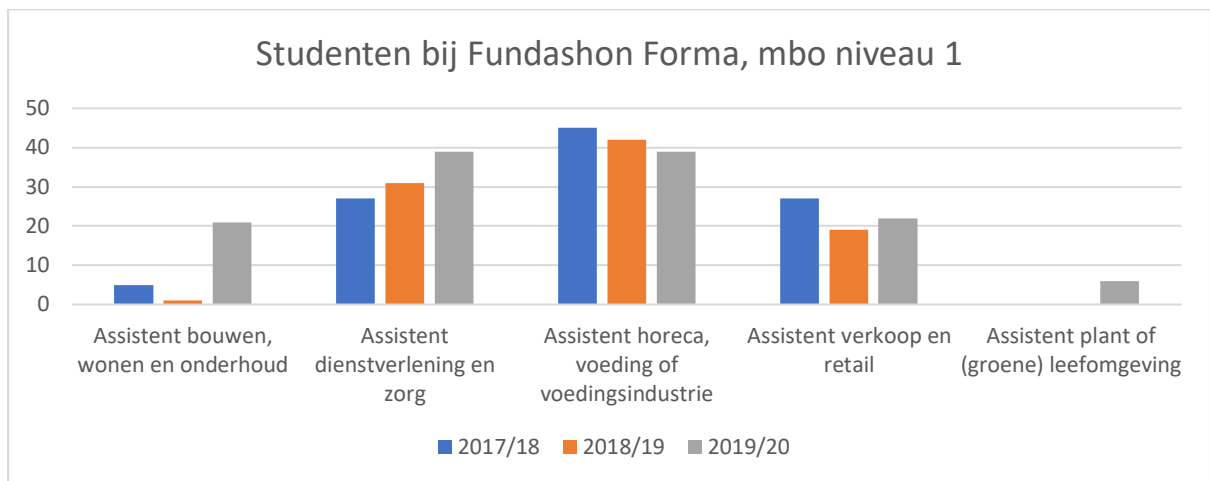
Noemenswaardig is dat voor het derde jaar op rij studenten vooral een administratieve of zorg gerelateerde opleiding volgen. Daarnaast valt op dat voor een toeristisch georiënteerd eiland als Bonaire, steeds minder studenten deelnemen aan een toeristisch en recreatie gerelateerde opleiding.

Figuur 15: Mbo-studenten naar opleidingsdomein. Bron: SGB.

Het aantal BBL studenten bij de SGB is t.o.v. voorgaande jaren fors gestegen. Waar er in 2017 nog maar 32 BBL-deelnemers waren, zijn er ondertussen in totaal 102 deelnemers die een BBL-traject volgen. Waaronder 23 studenten kok, 46 studenten in de zorg en welzijn, en 25 in de economie en administratie. Deze trajecten komen deels voort vanuit de vraag van werkgevers. Dit door bijvoorbeeld veranderende wet- en regelgeving of een scholingsbehoefte voor het zittend personeel. De behoefte kent telkens een beperkte tijdsduur. Dit verklaart deels de blijvende schommeling in het aantal (BBL) deelnemers.

²⁰ Op Bonaire worden de opleidingen op niveau 1 aangeboden bij Fundashon Forma. De opleidingen op niveau 2, 3 en 4 worden aangeboden bij de Scholengemeenschap Bonaire

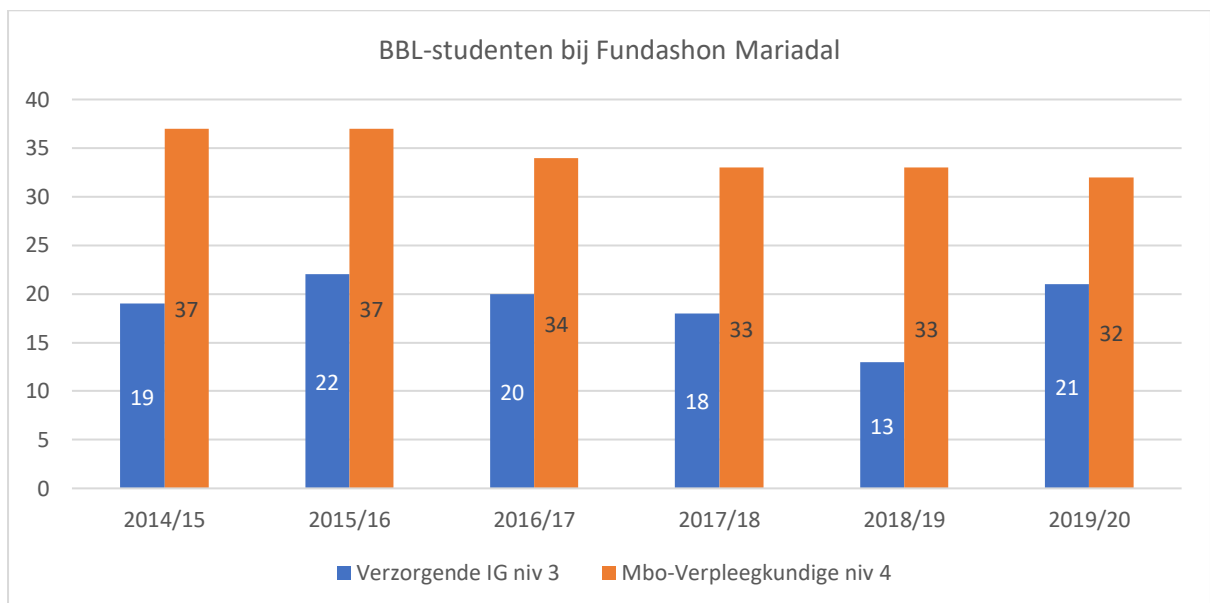

Figuur 16: Mbo 1 studenten naar opleiding bij Fundashon Forma. Bron: SGB.

Fundashon Forma telt met in totaal 127 studenten, 37% meer studenten dan in het voorgaande schooljaar. De groei komt voornamelijk door het aantal studenten dat is begonnen aan de opleiding 'Assistent bouwen, wonen en onderhoud' en het toenemende aantal studenten 'Assistent dienstverlening en zorg'. Daarnaast is de opleiding 'Assistent plant of (groene) leefomgeving' dit schooljaar gestart. Hier nemen zes studenten deel aan.

Fundashon Forma werkt samen met de Justitiële Inrichting Caribisch Nederland (JICN). Een belangrijk onderdeel van de re-integratie en resocialisatie van gedetineerden binnen de gevangenis is onderwijs. Terugkeer in de maatschappij met uitzicht op werk draagt bij aan het terugdringen van recidive (herhalen van strafbaar gedrag). Momenteel nemen 7 gedetineerden deel aan de opleiding 'Assistent bouwen wonen en onderhoud'. 5 gedetineerden volgen de opleiding 'Assistent horeca, voeding of voedingsindustrie'. Nog eens 5 gedetineerden nemen deel aan de opleiding 'Assistent plant of (groene) leefomgeving'. Deze aantallen zijn meegenomen in de studententelling van Fundashon Forma.

Naast de Scholengemeenschap Bonaire en Fundashon Forma worden er mbo studenten opgeleid bij de FM-Academy van het Fundashon Mariadal. Het Fundashon Mariadal onderhoudt langere tijd een samenwerkingsverband met Nederlandse onderwijsinstellingen voor interne opleidingsmogelijkheden voor zorgpersoneel. Momenteel worden hier twee mbo-opleidingen aangeboden;

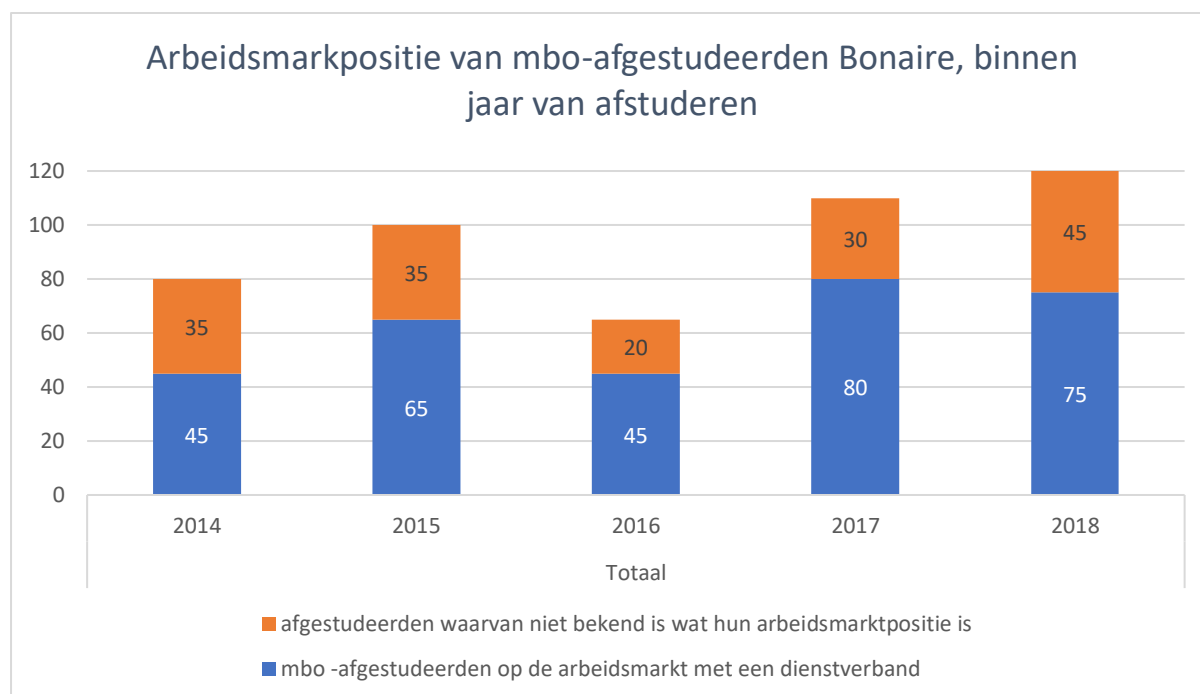

Figuur 17: BBL-studenten bij Fundashon Mariadal. Bron: FM-Academy

3. Mbo-afgestudeerden Bonaire

In opdracht van ROA CN heeft het CBS statistieken aangeleverd over de arbeidsmarktpositie van mbo-afgestudeerden bij de Scholengemeenschap Bonaire. Zo is er gekeken naar het aantal afgestudeerden die een dienstverband zijn aangegaan na het afronden van hun studie, de sector waarin men werkzaam is, en naar het maandloon. Werkgevers op Bonaire zijn verplicht om loongegevens van werknemers aan de Belastingdienst door te geven. Het CBS ontvangt deze gegevens van de Belastingdienst Caribisch Nederland. Het is voor het eerst dat deze gegevens worden gepubliceerd. In 2020 wordt besproken welke verdieping kan plaatsvinden op deze gegevens om in de toekomst meer gespecificeerde gegevens te verkrijgen.

Het is belangrijk bij de interpretatie van deze resultaten dat er geen duidelijkheid is of de afgestudeerden een fulltime of parttimebaan bekleden. Bij de bepaling van het aantal banen over een periode is rekening gehouden met de begin- en einddatum van de baan. Twee opeenvolgende banen met elk een duur van zes maanden tellen voor één baan in het jaargemiddelde, los van de vraag of het om voltijd- of deeltijdbanen gaat. Daarnaast is onbekend of de afgestudeerden een BOL of BBL-traject hebben gevolgd. BBL-afgestudeerden hebben in Europees Nederland gemiddeld een hoger inkomen (Bles & Meng, 2018).

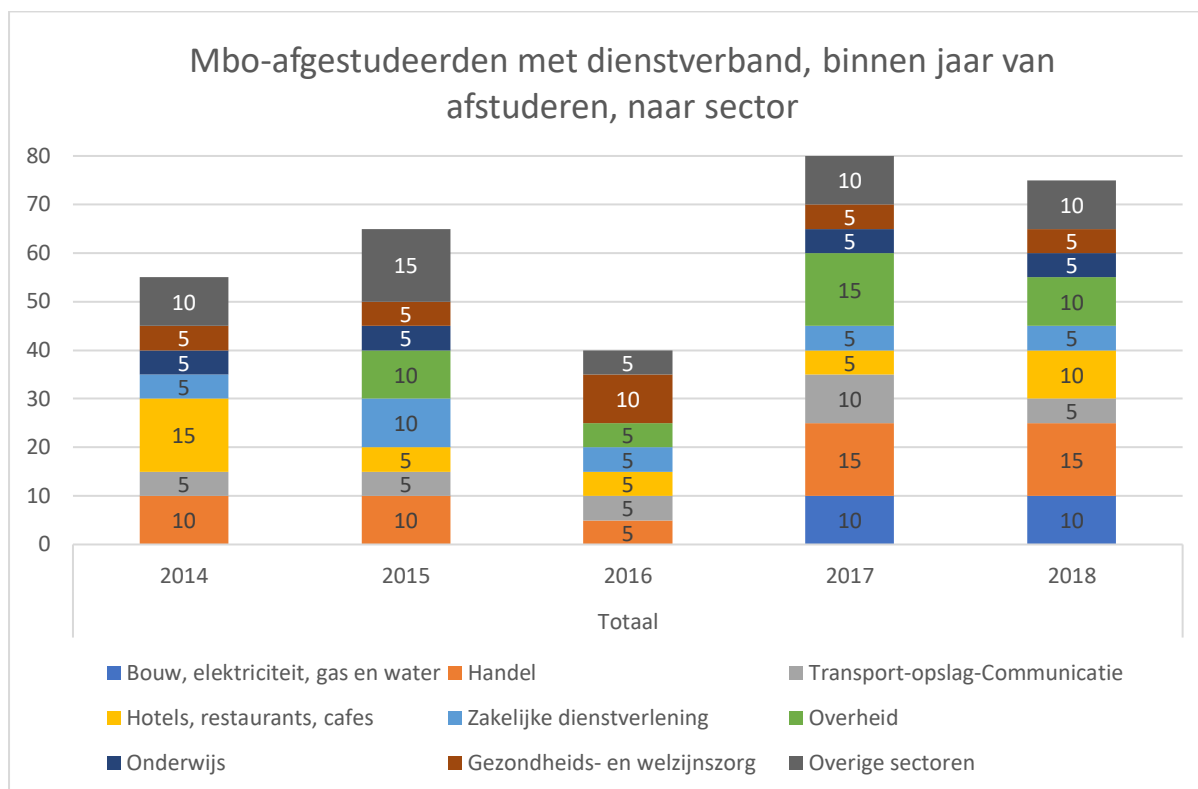

Figuur 18: Arbeidsmarktpositie van mbo-afgestudeerden Bonaire, binnen jaar van afstuderen. Bron: CBS

In 2018 is 62.5% van de afgestudeerden na hun studie een dienstverband aangegaan. Het betreft 75 afgestudeerden. Gemiddeld over de afgelopen vijf jaar was dit percentage 64%. Dit percentage is lager dan in bijvoorbeeld Europees Nederland waar tussen 2014-2017, 86% van de afgestudeerden na hun studie een dienstverband is aangegaan.

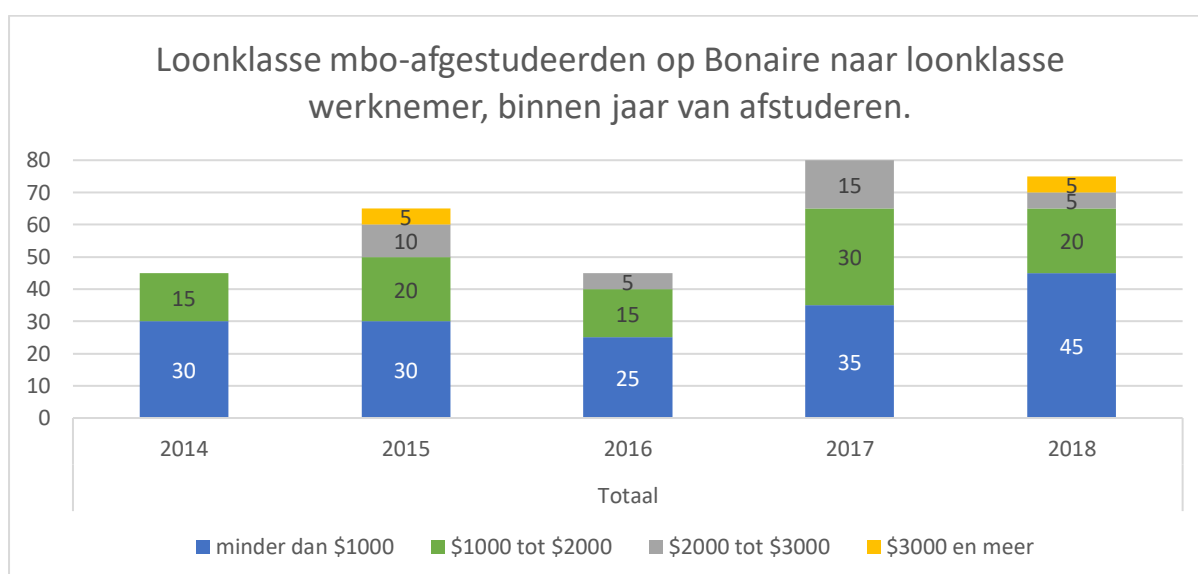
Opvallend is dat voor alle mbo-niveaus op Bonaire het percentage dat direct een dienstverband aangaat na het afronden van een mbo-opleiding ongeveer gelijk is. Zo gaan van alle vier de mbo-niveaus tussen de 60 tot 70% van de afgestudeerden direct na hun studie een dienstverband aan.

Afgestudeerden waarvan niet bekend is wat hun arbeidsmarktpositie is, kunnen een eigen bedrijf hebben, woonachtig op het eiland zijn maar verder gaan studeren of verhuisd zijn naar het buitenland. ROA CN tracht in samenwerking met de ketenpartners deze afgestudeerden beter in kaart te brengen.

Figuur 19: Mbo-afgestudeerden met dienstverband, binnen jaar van afstuderen, naar sector. Bron: CBS.

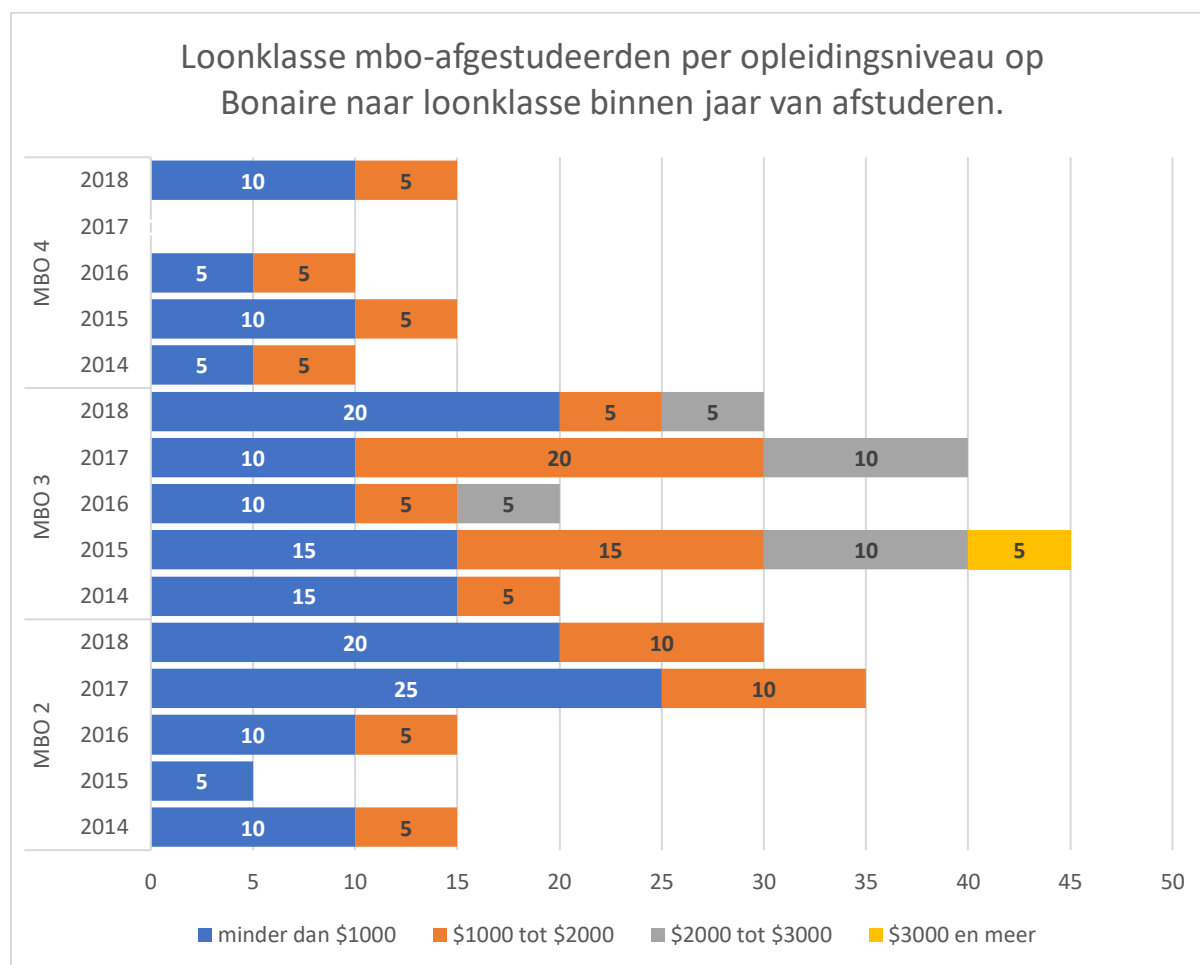
De horeca, handel (groot-en detailhandel), en overheid zijn samen goed voor 56% van het totaal aantal banen op Bonaire. Het zijn hiermee de sectoren die de meeste werkgelegenheid met zich meebrengen op Bonaire (zie figuur 4). Het valt te verklaren dat studenten dan ook in deze sectoren werk vinden. In 2018 vonden totaal 47% van de afgestudeerden een baan in een van deze sectoren (35 studenten). In 2017 was dit 44% (35 studenten). Opvallend is dat zowel in 2017 als 2018 bij benadering 10 studenten een dienstverband aan zijn gegaan met een bedrijf actief in de techniek. In de voorgaande jaren waren deze aantallen nihil. Het is onduidelijk of de afgestudeerden een baan hebben gevonden die aansluit bij de door hun afgeronde mbo-opleiding. ROA CN wenst deze informatie in de toekomst wel te verkrijgen.

Figuur 20: Loonklasse mbo-afgestudeerden op Bonaire naar loonklasse werknemer, binnen jaar van afstuderen. Bron: CBS.

Gemiddeld over de periode 2014-2018 bedroeg het salaris van een mbo-afgestudeerde in 54% van de gevallen minder dan \$1000 bruto per maand. In 2018 was dit 60%. Het minimumloon in 2018 bedroeg \$825 op basis van een fulltimebaan. Het is onduidelijk in welke aantallen de mbo-afgestudeerden een fulltime of parttimebaan bekleeden gedurende 2014-2018.

Door het ontbreken van loongegevens van de mbo-niveau 1 afgestudeerden²¹, is er gekeken naar het verschil van loon tussen niveau 2, 3 en 4. Hierbij valt op dat er nauwelijks verschillen zijn tussen het loon van een afgestudeerde niveau 2 student ten opzichte van de afgestudeerde niveau 4 student²². Het is noemenswaardig dat de niveau 4 afgestudeerden tussen 2014-2018 met een dienstverband in 60% van de gevallen minder dan \$1000 dollar per maand verdienen. Opvallend is dat niveau 3 afgestudeerden met een dienstverband enigszins meer verdienen. Hiervoor is momenteel geen duidelijke verklaring.

Figuur 21: Loonklasse mbo-afgestudeerden per opleidingsniveau op Bonaire naar loonklasse binnen jaar van afstuderen.

²¹ Het ontbreken van niveau 1 lonen kan komen doordat afgestudeerden van niveau 1 relatief vaker niet in loondienst zijn. Hierdoor kan het inkomen niet worden achterhaald.

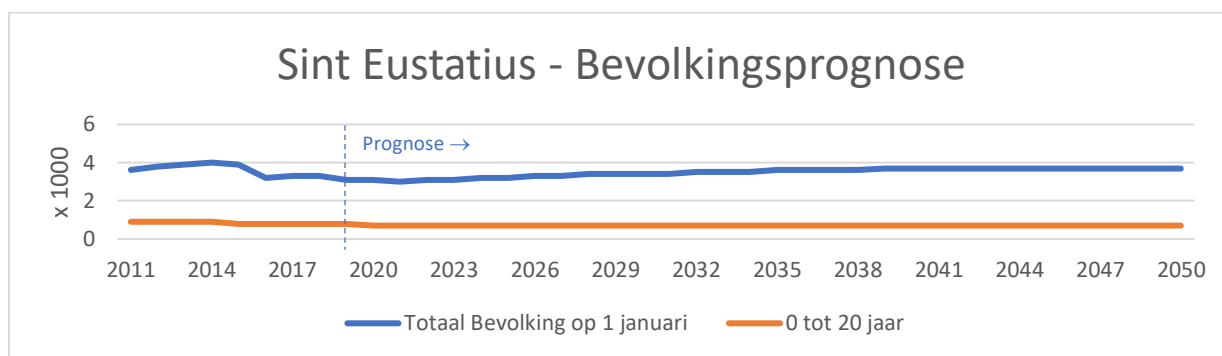
²² Volgens ROA in Europees Nederland zijn er in Nederland wel duidelijke verschillen in het loon tussen de vier mbo niveaus (ROA, 2017).

4. Sint Eustatius

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de ontwikkelingen van de arbeidsmarkt op Sint Eustatius. Ook komen de ontwikkelingen binnen het onderwijs aan bod. Aan de ontwikkelingen binnen de sectoren op Sint Eustatius, en in het bijzonder de huidige stand van zaken betreffende het CVQ en de rol van ROA CN in deze, zal een apart document worden gewijd.

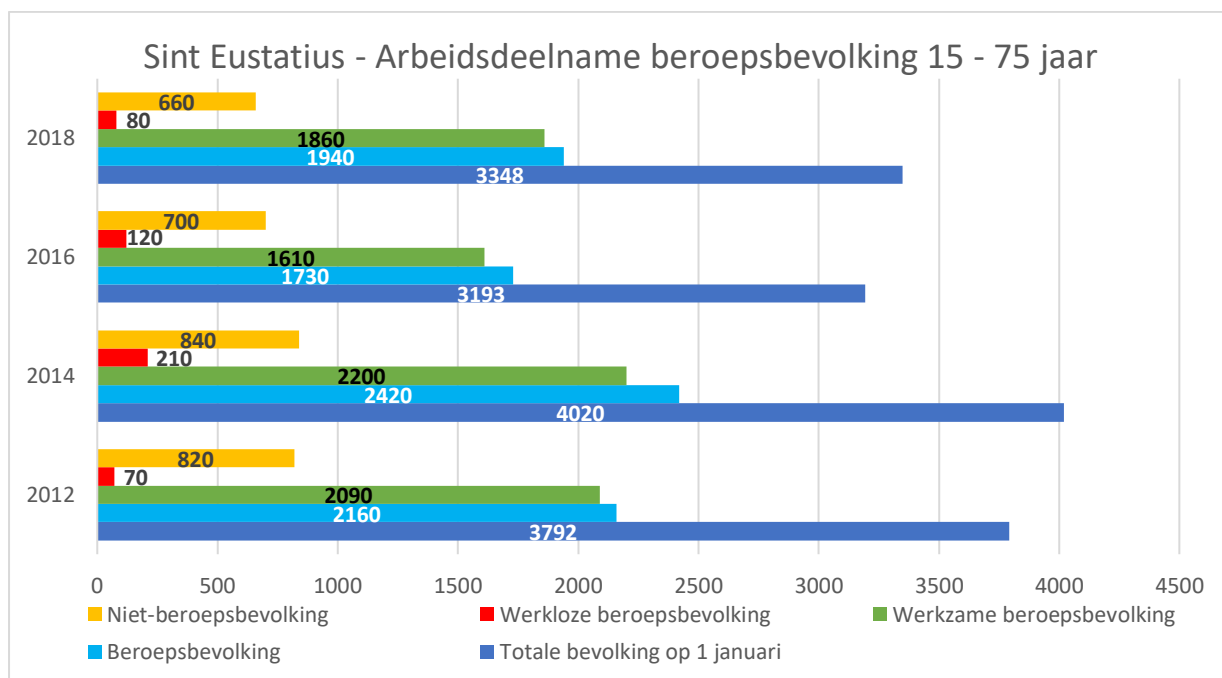
4.1. Ontwikkelingen (beroeps)bevolking en arbeidsmarkt Sint Eustatius

Sint Eustatius telt op 1 januari 2019, 3138 inwoners en kende hiermee een lichte daling ten opzichte van 2018. De bevolking van Sint Eustatius groeit naar verwachting van het CBS naar 3800 inwoners in 2045. Hiermee kent de bevolking een veel minder sterke groei dan Bonaire. In figuur 22 is te zien dat de bevolking van Sint Eustatius in 2015 met 13% naar beneden is bijgesteld. Dit als gevolg van de opschoning van de bevolkingsadministratie. Veel mensen uit het buitenland stonden destijds ten onrechte nog in de bevolkingsadministratie (CBS, 2016-G). Deze personen zijn tot de emigranten gerekend. Daarnaast schrijven studenten die in het buitenland gaan studeren zich uit bij de bevolkingsadministratie.

Figuur 22: Bevolkingsprognose van Sint Eustatius tot 2050. Bron: CBS

De laatste cijfers over de werkzame beroepsbevolking van Sint Eustatius dateren uit 2018. Toen bedroeg de werkzame beroepsbevolking 1860 personen, een lichte stijging ten opzichte van twee jaar eerder. Op Sint Eustatius is het aandeel jongeren dat geen onderwijs volgt én niet werkt met 26% het grootst vergeleken met Saba en Bonaire. Het CBS vermeldt dan ook dat op Sint Eustatius werkloosheid zich bijna uitsluitend voordoet bij personen tot 35 jaar (CBS, 2019-A). Op Sint Eustatius zijn er geen cijfers van het aantal jongeren dat voldoet aan de leer of kwalificatieplicht.

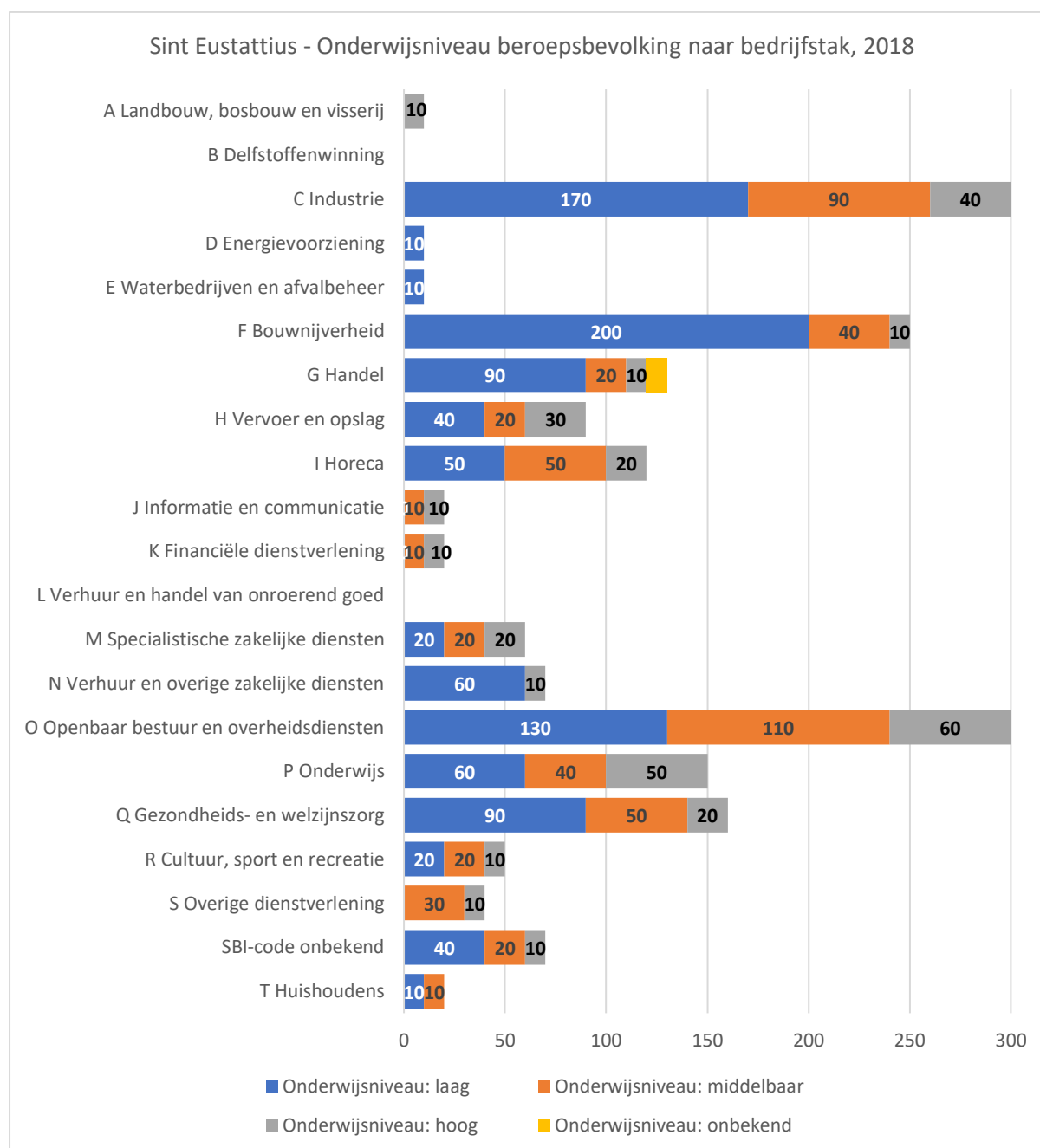

Figuur 23: Arbeidsdeelname beroepsbevolking Sint Eustatius (15 tot 75 jaar). Bron: CBS

ROA CN heeft de verleende TWV's geanalyseerd. Vanaf 2016 tot en met 2018 gaat het gemiddeld om 195 TWV's per jaar. Hiervan worden ongeveer 80% van de TVW's verleend aan mannen en 20% aan vrouwen. Hierbij valt het op dat 'lassers' en 'fitters' domineren. Dit valt te verklaren doordat de industrie, samen met de overheid, op Sint Eustatius de grootste sector is. Ruim één op de zes werkende Statianen is actief in de industrie. Op geen van de andere eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen speelt de industrie zo'n grote rol (CBS, 2019-A). Dit heeft te maken met de olie-opslagterminal van het Amerikaanse bedrijf Global Terminal Investment Statia (GTIS) op het eiland die in een groot deel van de werkgelegenheid voorziet. Het bedrijf vraagt jaarlijks TWV's aan voor functies op lager niveau. Het gaat vooral om gecertificeerde met een G6 certificaat lassers. Het bedrijf biedt zelf een opleidingsaanbod aan voor werknemers die een hogere functie ambiëren.

Naast de industrie werken veel mensen bij de overheid. Het openbaar bestuur en overheidsdiensten zijn ook een gewild werkgever (Ecorys, 2013). De arbeidsvoorwaarden zijn goed in relatie tot de marktsector en de regio (pensioen, vakantiedagen). Ook de arbeidsomstandigheden bij de overheid zijn voor veel mensen aantrekkelijk.

Figuur 24: Onderwijsniveau beroepsbevolking naar bedrijfstak op Sint Eustatius in 2018. Bron: CBS

4.2. Vacatures en werkzoekende Sint Eustatius

Uit gesprekken met de afdeling Arbeidszaken van het Openbaar Lichaam Sint Eustatius wordt duidelijk dat tot en met september 2019, 75 personen als werkzoekend zijn aangemeld. Het betreft hier personen die op zoek zijn naar een baan, maar ook personen die momenteel al werk hebben en zoekend zijn naar een andere functie. Daarnaast zijn er personen in de gemeenschap die meerdere banen nodig hebben om rond te komen, en mogelijk op zoek zijn naar een extra baan of baan met betere voorwaarden.

Jaar	2017	2018	2019 (t/m september)
Aantal geregistreerde werkzoekenden	147	130	75

Het aantal gemelde vacatures bij de afdeling Arbeidszaken op Sint Eustatius betreft in 2019 (t/m september) voor ruim 70% functies in de bouw en techniek. In de eerste plaats betreft het lassers met 33%, die voornamelijk worden gemeld door GTI Statia, gevolgd door timmermannen, kraanmachinisten, elektriciens, schilders en metselaars.

De aangemelde vacatures hebben meestal het doel om buitenlandse werknemers aan te trekken (of te behouden) doormiddel van een tewerkstellingsvergunning of verlenging hiervan. Meestal is op voorhand al duidelijk dat er voor bepaalde functies (zoals lassers) geen lokaal aanbod is.

Jaar	2017	2018	2019 (t/m september)
Aantal aangemelde vacatures	259	174	220

Het matchen van werkzoekende aan de vacatures kent nog weinig succes. In 2018 waren er 3 succesvolle plaatsingen. Dit doordat veel vacatures voortkomen uit de bouw of techniek, terwijl slechts een klein deel van de werkzoekende hiervoor beschikbaar is. Een andere reden waarom sommige personen niet geplaatst kunnen worden, is omdat zij niet over de benodigde vaardigheden of niet over het gewenste opleidingsniveau beschikken. Een groot gedeelte van de beroepsbevolking is laagopgeleid (zie figuur 24). Er dient geïnventariseerd te worden voor **welke beroepen** eventuele **BBL-trajecten** opgestart kunnen worden. Dit in samenwerking met het bedrijfsleven en de lokale scholengemeenschap.

4.3. Ontwikkelingen onderwijs Sint Eustatius

Afgeleid van de oktobertelling telt de Gwendoline van Putten School (GvP) dit huidige schooljaar een totaal van 227 leerlingen, één meer dan vorig jaar. Er worden geen mbo-opleidingen meer aangeboden op de GvP. Dit heeft te maken met de transitie naar het CXC-onderwijssysteem. Binnen het CXC lijkt de Caribbean Vocational Qualification (CVQ), bestaande uit vijf niveaus²³, het meest op het mbo. Deze vorm van beroepsonderwijs kent een competentiegerichte aanpak van scholing, toetsing en diplomering.

De GvP heeft aangegeven dat in het schooljaar 2019/20 in totaal 44 leerlingen deelnemen aan een van de onderstaande CVQ's op niveau 1 en 2. De verdeling van studenten die een van deze opleidingen volgt is niet duidelijk geworden²⁴.

Opleiding	CVQ niveau
General construction	1 & 2
Early childhood development	1 & 2
Commercial food preparation	1 & 2

²³ Level 1: Directly Supervised/Entry-Level worker. Level 2: Supervised Skilled Worker. Level 3: Independent Skilled worker. Level 4: Specialized or Supervisory Worker. Level 5: Managerial and/or Professional Worker (CVQ, 2019).

²⁴ De huidige opzet van de oktobertelling, die ROA CN raadpleegt voor studentenaantallen, is niet onderverdeeld naar CVQ-courses.

Momenteel biedt de GvP school nog geen CVQ-programma's op de niveaus 3 en 4. De school is voornemens in de toekomst wel niveau 3 opleidingen te gaan aanbieden (GvP, 2019). Voor de leerlingen die verder willen studeren zijn er enkele opties;

- Het volgen van een mbo-opleiding in Europees Nederland of (een vergelijkbare onderwijsvorm) op Bonaire, Aruba, Curaçao of Sint Maarten.
- Doorstromen naar een CVQ-opleiding op niveau 3 of 4 op een van de andere CARICOM²⁵ eilanden.
- Het betreden van de arbeidsmarkt.

Het huidige opleidingsaanbod lijkt een logische keuze als men kijkt naar de vraag vanuit de arbeidsmarkt en lokale economie. Toch is het afstemmen van vraag en aanbod op een sterk beperkte arbeidsmarkt ingewikkeld. Zo zijn sommige opleidingsbehoefte van tijdelijke aard²⁶, vindt er veel migratie plaats en keren eilandskinderen lang niet altijd terug. Er zijn maar beperkt mogelijkheden om te sturen op de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt. Al zouden studenten meer verdeeld worden over meer opleidingen, dan speelt alsnog de kwestie dat veel studenten waarschijnlijk vertrekken voor een vervolgopleiding en zo niet direct de arbeidsmarkt betreden.

Uit informatie die ROA CN heeft ontvangen volgen momenteel 37 studenten van Sint Eustatius een opleiding bij NIPA²⁷ op Sint Maarten. Hier hanteert men het Secundair Beroepsonderwijs (SBO). Dit systeem kent twee leerwegen: werkend leren (WL) en lerend werken (LW) en vier kwalificatieniveaus (assistent, beroepsbeoefenaar, vakfunctionaris en middenkaderfunctionaris). Deze onderwijsvorm lijkt op het Europese Nederlandse mbo, en is nog eindtermgericht (NUFFIC, 2015).

Opleiding	SBO Niveau
Cook	1
Hospitality	1
Automotive	2
ICT	2
Social pedagogic worker	3
Business Administrations	3

Aan de opleiding automotive en social pedagogic worker nemen de meeste studenten deel. Respectievelijk 17 en 8 studenten. Met uitzondering van alle 17 'automotive'-studenten, voorziet ROA CN voldoende arbeidsmarktperspectief voor de studenten die wensen terug te keren naar Sint Eustatius. Het is momenteel onduidelijk wat de arbeidsmarktrelevantie is van de opleidingen op omringende eilanden (zie ook hoofdstuk 6.1).

²⁵ De CARICOM is een Caribische gemeenschap, van 15 Caribische (ei)landen waar veelal het CXC-onderwijssysteem wordt gehanteerd

²⁶ Zo komt de Early Childhood voort uit het programma BES(t) 4 kids, waarbij personeel in de kinderopvang een diploma dienen te hebben.

²⁷ The National Institute for Professional Advancement op Sint Maarten

5. Saba

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de ontwikkelingen van de arbeidsmarkt op Saba. Ook komen de studentenaantallen binnen het onderwijs aan bod. Aan de ontwikkelingen binnen de sectoren op Saba, en in het bijzonder de huidige stand van zaken betreffende het CVQ en de rol van ROA CN in deze, zal een apart document worden gewijd.

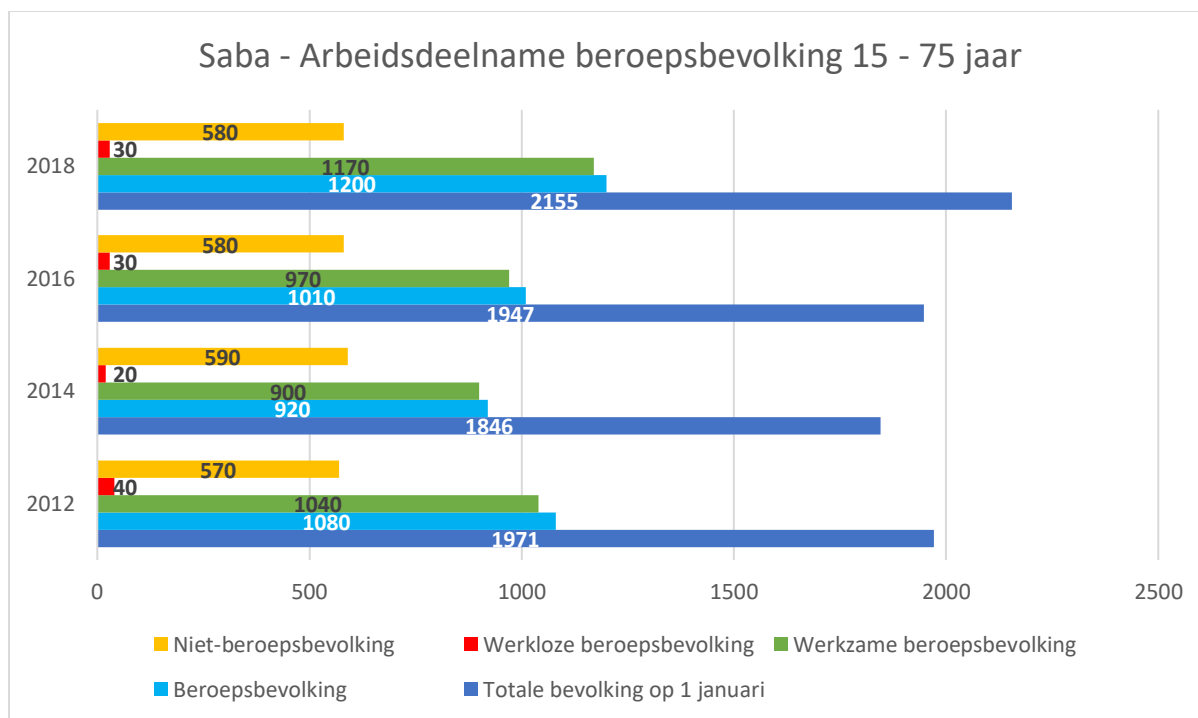
5.1. Ontwikkelingen beroeps(bevolking) en arbeidsmarkt Saba

Saba telde op 1 januari 2019 in totaal 1915 inwoners. Hiermee is de bevolking met 11% afgenomen t.o.v. een jaar eerder. Dit komt omdat het aantal emigranten dat hun vertrek meldde hoog was (CBS, 2019-A). Mogelijk kwam dat mede door de orkaan die in november 2017 over Saba trok. Uit een prognose van het CBS blijkt dat de bevolking zal groeien naar 2,4 duizend inwoners rond 2050.

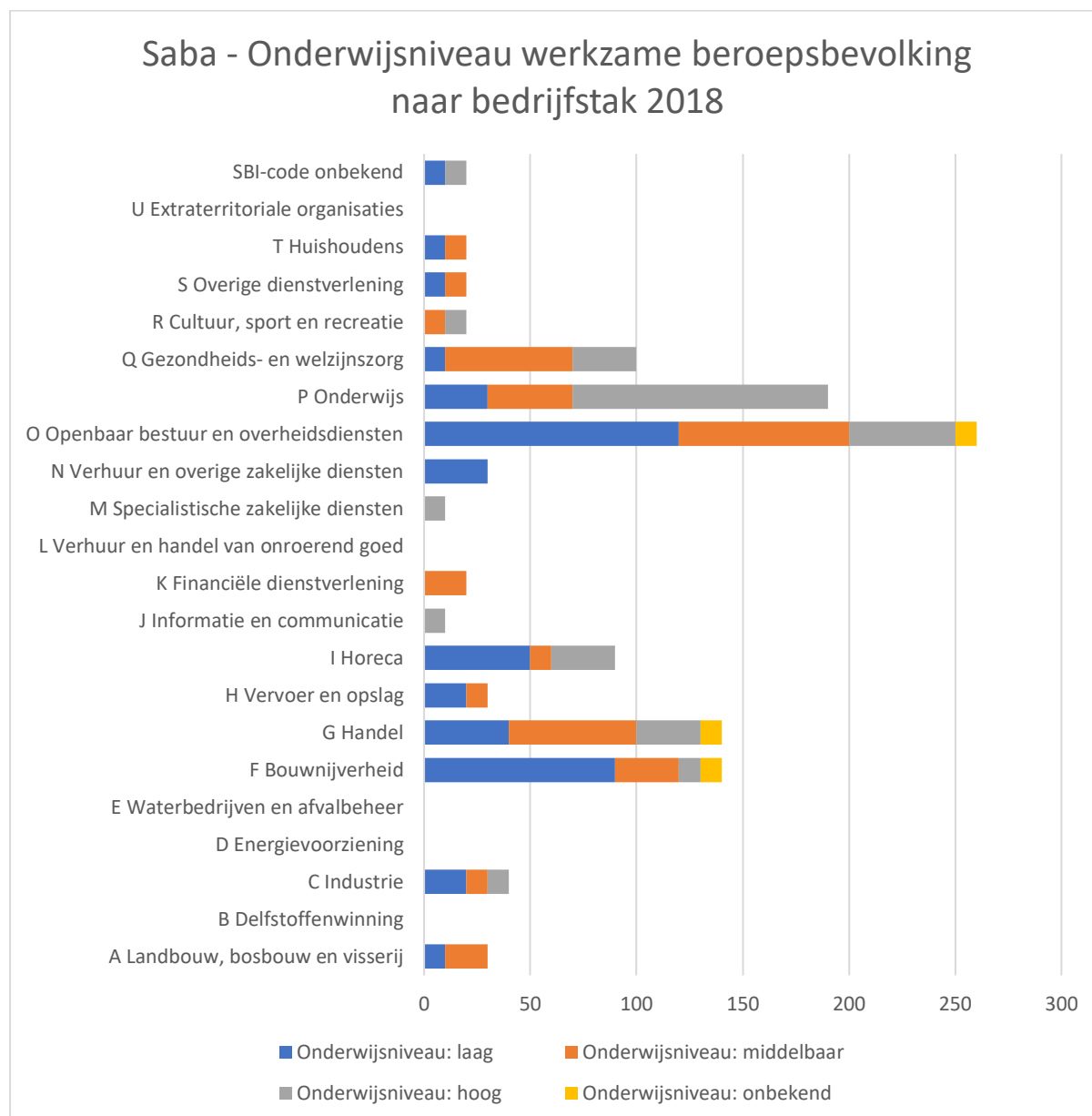
Figuur 25: Bevolkingsprognose van Saba tot 2050. Bron: CBS

Saba kent in vergelijking met Bonaire en Sint Eustatius een lage arbeidsdeelname (zie figuur 26). Dit kan voor een belangrijk deel verklaard worden doordat er een Amerikaanse medische universiteit, de Saba University School of Medicine, gevestigd is. Een relatief groot deel van de bevolking van dit kleine eiland bestaat daardoor uit (buitenlandse) studenten (CBS, 2019-B). Ook opvallend is het lage werkloosheidspercentage van slechts 3.3%. Ook dit hangt samen met de op Saba gevestigde universiteit; studenten hebben geen werk en zijn niet direct op zoek naar werk, en zijn ook niet direct beschikbaar voor de arbeidsmarkt.

Figuur 26: Arbeidsdeelname beroepsbevolking Saba (15 tot 75 jaar). Bron: CBS

Op Saba is het openbaar bestuur de voornaamste bron van werkgelegenheid. Meer dan een kwart van de werkende Sabanen is werkzaam bij de overheid. Daarna komt het onderwijs dat, grotendeels vanwege de medische universiteit, goed is voor ruim een vijfde van alle werkenden (CBS, 2019-B).

Figuur 27: Onderwijsniveau beroepsbevolking naar bedrijfstak op Saba in 2018. Bron: CBS

5.2. Ontwikkelingen onderwijs Saba

Afgeleid van de oktobertelling telt de Saba Comprehensive School (SCS) 98 leerlingen, vijf minder ten opzichte van één jaar eerder. Op Saba volgt één student de mbo-opleiding niveau 2 tot Technical maintenance assistant. Naast deze mbo-opleiding zijn er 14 studenten bezig met de CVQ-course Early Childhood Development niveau 2, en 3 studenten met General Constructions niveau 2. Net als op Sint Eustatius hangt de opleiding Early Childhood Development samen met het programma BES(t) 4 kids, waarbij personeelsleden in de kinderopvang in het bezit dienen te zijn van een diploma.

Ondanks het geringe aantal deelnemers is het volgens ROA CN belangrijk om beroepsonderwijs aan te blijven bieden en zo het onderwijs toegankelijk te houden. Daarnaast is het ook vanuit sociaal en economisch oogpunt van belang om de arbeidsmarkt te blijven bedienen. Zo zijn er net als op Sint Eustatius maar zeer beperkt mogelijkheden om te sturen op de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt.

6. Signalen en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op ontwikkelingen en signalen vanuit de politiek, het bedrijfsleven en onderwijs waarbij ROA CN betrokken is. Er zijn diverse werkgroepen waarbij een adviesfunctie door de ROA CN wordt vervuld.

6.1. Studeren in de regio.

Het mbo-**Bonaire** heeft stappen gezet binnen het “Studeren in de regio”. Momenteel moeten studenten die willen doorstuderen al op een jonge leeftijd naar Europees Nederland. Niet alle studenten ronden vervolgens succesvol hun studie af. Mede omwille van deze reden, wil het mbo-Bonaire het studeren in de regio stimuleren.

Het “Studeren in de regio” is positief ontvangen door de Onderwijsministers van Curaçao en Aruba, waar een delegatie van het mbo-Bonaire in oktober 2018 een bezoek heeft gebracht. Het studeren in de regio heeft wederzijdse effecten voor alle drie de eilanden. Onderzoeksbureau Berenschot is momenteel bezig met een onderzoek naar de haalbaarheid van dit initiatief. Het onderzoeksbureau is aan het inventariseren of bepaalde mbo-trajecten aan kunnen sluiten met opleidingen op Aruba of Curaçao en vice versa.

ROA CN omarmd het idee van studeren in de regio. Zeker gezien dit wederzijdse effecten heeft. Studenten die op Bonaire geen passend onderwijs kunnen vinden, kunnen zo mogelijk eenvoudiger uitwijken naar een van de buureilanden.

Uitdagingen waar ROA CN voor staat is de toetsing van arbeidsmarktrelevantie op deze eilanden. Waar ROA CN is opgericht voor de BES-eilanden is er (nog) geen duidelijk beeld van arbeidskansen op Aruba en Curaçao. **Bovendien zijn hier geen door ROA CN erkende leerbedrijven** waardoor de BPV-kwaliteit voor studenten die uitwijken naar de buureilanden niet gewaarborgd wordt. ROA CN beveelt aan om de bevoegdheid van ROA CN in deze uit te bereiden.

Voor wat betreft **Saba en Sint Eustatius** is het wenselijk te inventariseren welke CXC en CVQ mogelijkheden er zijn op de andere (nabijgelegen) eilanden die gebruik maken van deze onderwijsvorm. Denk hierbij aan Anguilla en Sint Kitts & Nevis. Hier is een rol weggelegd voor OCV-(CG). Dit om een passend onderwijsaanbod samen te stellen voor Saba en Sint Eustatius, met de mogelijkheid voor studenten om (door) te studeren in de omgeving.

6.2. Erkend Leerbedrijf SBB

De erkenning van leerbedrijven in Caribisch Nederland voor studenten uit Caribisch Nederland gebeurt door ROA CN. Echter, de erkenning van leerbedrijven voor Europees Nederlandse studenten moet worden afgegeven door de SBB. De huidige wetgeving verlangt dat Europees Nederlandse studenten stagelopen bij een leerbedrijf dat voor de SBB is erkend. Indien dit niet het geval is, volgen studenten geen geldige BPV.

In principe moeten leerbedrijven op de BES-eilanden die zowel aan Europees als Caribisch Nederlanders een stageplek biedt, dus twee keer erkend worden: door ROA CN en door de SBB. Voor leerbedrijven is dit omslachtig en verwarrend.

ROA CN pleit er voor om samen met de SBB concrete werkafspraken te maken, zodat een leerbedrijf op de BES-eilanden maar één keer erkend hoeft te worden voor Caribisch en Europees Nederlandse studenten.

6.3. Jobcentrum

Zoals vermeld in het bestuursakkoord van november 2018 is het jobcentrum een plaats waar werkzoekenden en werkgevers samenkomen. Het OLB en de RCN-Unit SZW werken hierin op één locatie samen. In plaats van uit de organisatie(s) te redeneren, dient bij de dienstverlening de behoefte van de klant centraal te staan. Het doel van het jobcentrum is dat een werkzoekende op één plek alle

informatie kan ontvangen op zowel het gebied van inkomen en werk. Werkgevers kunnen ter plekke vacatures melden en informatie krijgen over bijvoorbeeld tewerkstellingsvergunningen of over coaching om werknemers adequaat te begeleiden (OLB, 2019).

Het jobcentrum zorgt ervoor dat inwoners van Bonaire minder 'papierwerk' krijgen, minder tijd kwijt zijn om op verschillende plekken langs te moeten en sneller gekoppeld worden als er een zoekvraag is voor een baan. Ook voor werkgevers biedt het tijdwinst door een efficiëntere dienstverlening van de overheid en het sneller koppelen van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

De samenwerking tussen het OLB en de RCN-Unit SZW kan gefaseerd worden uitgebreid naar andere partners op het vlak van onderwijs en arbeidsmarkt (Ministerie BZK, 2018). Er zijn enkele gesprekken gevoerd tussen het jobcentrum en ROA CN. Tot op heden is de (mogelijke) rol van ROA CN niet concreet. Wel is duidelijk dat data uitwisseling tussen de partijen genoemd belangrijk is en zal plaatsvinden.

7. Samenwerkingsverbanden ROA CN

Welke ontwikkelingen spelen zich af in het beroepsonderwijs? En welke kansen of bedreigingen zijn er op de arbeidsmarkt? Voor een goede aansluiting tussen het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt is het van belang om elkaar te begrijpen en te ondersteunen, samenwerking staat hierin centraal. ROA CN is in deze de bindende factor.

7.1. Branchemeetings

ROA CN werkt op diverse vlakken samen met lokale partners. Zo erkend ROA CN enerzijds leerbedrijven en trainen we leermeesters, maar zijn wij anderzijds afhankelijk van hun input tijdens de branchebijeenkomsten. De branchebijeenkomsten geven een stem aan werkgevers van diverse sectoren die veelal nog geen zelfstandige vertegenwoordiging kennen in brancheorganisaties. Deelnemers aan deze branchebijeenkomsten zijn:

- Werkgevers en werknemers uit de branche.
- Vertegenwoordigers uit het onderwijs; docenten, BPV-coördinatoren, Unit directeur mbo en vertegenwoordigers vanuit het vmbo.
- Openbaar Lichaam; afdeling Maatschappelijke Ondersteuning en Arbeid.
- Belangenbehartigers zoals de Bonaire Business & Employers Association en de Bonaire Hotel and Tourism Association.

Uitdagingen die er nog liggen zijn bespreekbaar gemaakt. De betreffende mbo-instelling krijgt tijdens de branchemeeting feedback op het opleidingsprogramma en op het functioneren van de deelnemers tijdens de beroepspraktijkvorming. De *motivatie*, *arbeidsethos* en *beroepshouding* van studenten blijven grote aandachtspunten.

Naast de input van deze branchebijeenkomsten is de ROA CN afhankelijk van haar partners als het gaat om kwantitatieve informatievoorziening. Zo zijn de vacatures naar functie, die worden ingediend bij de MOA, opgevraagd²⁸. Ondanks dat niet alle vacatures worden gemeld, geven de vacatures naast andere bronnen van ROA CN een indicatie van hetgeen zich afspeelt op de arbeidsmarkt. Zo is de RCN-Unit SZW geraadpleegd over het verleende aantal tewerkstellingsvergunningen. Dit voor alle drie de eilanden. Vanuit de aanbod kant zijn de 1-oktobertellingen van de onderwijsinstellingen opgevraagd. Op deze manier zijn discrepanties tussen vraag en aanbod in kaart gebracht.

7.2. Data-bootcamp

Ondanks het afgelopen jaar door ROA CN al stappen naar dataverzameling zijn gezet, zijn er nog vele uitdagingen. Om standaardisering van dataverzameling te stimuleren en elkaars behoeften qua feiten en cijfers in kaart te brengen, heeft de ROA CN in september jl. een data-bootcamp georganiseerd. Hierbij zijn ketenpartners²⁹ bijeengekomen. Uit deze meeting is het Caribisch Nederland Informatieproject Arbeid & Onderwijs (CIAO) voortgekomen. Uitdagingen die er op datagebied liggen bij de ketenpartners komen bij CIAO terecht waarna gekeken wordt wie, wat, waar en wanneer gedaan kan worden. Eerste initiatieven die momenteel besproken worden binnen CIAO;

- Totale vraag naar arbeid in kaart brengen;
- Studentenvolgsysteem om ex-studenten te volgen tot aan arbeidsmarkt (in-door-uitstroom);
- Uitstroomenquête voor ex-studenten (salaris, functie, werkniveau);
- Salarismeting ex-studenten na behalen mbo-diploma d.m.v. verzamelde loonstaten.

Met het DUO heeft ROA CN vorig jaar november al gesproken over gegevensuitwisseling van BES-studenten. Het was de bedoeling om in het convenant 'gegevensuitwisseling t.b.v. de uitvoering van de Wet educatie beroepsonderwijs BES' op te nemen dat een jaarlijkse gegevensuitwisseling zou plaatsvinden. In dit scenario zou DUO aan ROA CN periodiek een overzicht van de studerende leveren. Het betrof hier studerende afkomstig vanaf de BES-eilanden die op dit moment een mbo-opleiding volgen op een van de BES-eilanden en/of doorstromen in mbo-opleidingen op de CAST-

²⁸ Registratie van vacatures via het OLB is een verplichting voor lokale werkgevers. Lang niet alle bedrijven voldoen hieraan.

²⁹ CBS, OLB-MOA, OLE-Labour Department, RCN-Unit SZW, RCN-OCW CG, mbo-Bonaire.

eilanden, Nederland en/ of Caribische regio, bekostigd door DUO/ Studiefinanciering CN. Hiermee zou ROA CN de in-door-uitstroom van mbo-studenten kunnen analyseren en de gegevens gebruiken in het jaarlijks advies. Naast het structureel leveren van de studentenaantallen, was het de bedoeling overige gegevens waarover DUO beschikt, en die voor de uitvoering van de wettelijke taken door ROA CN nodig zijn, incidenteel verstrekt zouden worden. Gezien het convenant nog niet is ondertekend zijn er nog geen cijfers ontvangen. Reden hiervoor is de AVG-wetgeving. Een optie die momenteel wordt bekeken is een samenwerking met DUO en het CBS om toch aan de benodigde informatie te kunnen komen.

ROA CN tracht ondertussen in samenwerking met het CBS-kantoor op Bonaire meer data te genereren over het onderwijs. Uit diverse gesprekken met het CBS over een mogelijke samenwerking wordt duidelijk dat het onderwijs een van de onderwerpen is waar meer aandacht aan besteed mag worden. Zo wordt op dit moment alleen de oktobertelling (studentenaantallen) gebruikt voor statistieken, maar zijn er geen gegevens over voortijdig schoolverlaters, gediplomeerde en de stroming van leerlingen/studenten. Deze statistieken zijn voor Europees Nederland wel opvraagbaar.

Tevens is er door het CBS, in samenwerking met ROA CN, een beroepenlijst voorgesteld. Eerder gebruikte termen waren achterhaald als gekeken wordt naar internationale standaarden voor de arbeidsmarkt en het onderwijs. ROA CN wil hierin bijdragen door eenduidigheid te creëren en een schakelschema te ontwerpen ter verbetering van interne data-analyses en onderlinge besprekingen en interpretatie van cijfers met partners. In oktober 2019 is MOA (vacature verzameling) gestart met het gebruik van de beroepenlijst. Een eerste evaluatie over de bevindingen van beide instanties zal begin 2020 plaatsvinden.